

Marcin Margoński*

Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego¹

1. PRZYCZYNY WPROWADZENIA EPS

Unijne rozporządzenie spadkowe² stosuje się do spraw spadkowych po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17.08.2015 r. (art. 83 ust. 1 rozp. spad.). Rozporządzenie przewiduje zarówno uznawanie z mocy prawa orzeczeń wydawanych w sprawach spadkowych w krajach członkowskich stosujących rozporządzenie (art. 39 rozp. spad.), jak i obowiązek przyjmowania dokumentów urzędowych wydanych w sprawach spadkowych w państwach członkowskich (art. 59 rozp. spad.). Korzystanie w innych państwach członkowskich z krajowych orzeczeń i dokumentów urzędowych, wykazujących sukcesję spadkową, ma ułatwiać opatrywanie ich w państwach pochodzenia w zaświadczenia na formularzach wynikających z rozporządzenia wykonawczego 1329/2014³. Mimo to prawodawca unijny zdecydował się na wprowadzenie nowego instrumentu legitymowania spadkobierców, zapisobierców uprawnionych rzeczowo i osób zarządzających majątkiem spadkowym – europejskie poświadczenie spadkowe (dalej: EPS), instytucję, która łączy elementy różnych rozwiązań wypracowanych w krajowych postępowaniach spadkowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Wiązało się to głównie z okolicznością, iż krajowe instrumenty, których przepływ został zapewniony w rozporządzeniu, wywołują skutki prawne określone przez prawo krajowe państwa ich wydania. Dotyczy to w szczególności domniemań prawnych z nich wypływających, ochrony dobrej wiary osób trzecich i trybów proceduralnych kwestionowania ich treści⁴.

* Autor jest doktorem nauk prawnych, notariuszem, współpracownikiem Polsko-Niemieckiego Instytutu Badawczego w Collegium Polonicum w Słubicach

¹ Artykuł oparty jest na części raportu „Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawno porównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego” sporządzonego w grudniu 2015 r. dla Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie. Literaturę przedmiotu uwzględniono wedle stanu na koniec 2015 r.

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107 ze zm.) – dalej rozp. spad.

³ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 z 9.12.2014 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia ze zm. (Dz.Urz. UE L 142, s. 34) – dalej rozp. wyk.

⁴ Związane z tym trudności zobrazować można przykładem zaświadczeń wydawanych wykonawcy testamentu (art. 665 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2016 r. poz. 1822 ze zm. – dalej k.p.c.,

Zaletą EPS jest uregulowanie tych kwestii w unijnym akcie prawnym, co ułatwi podmiotom konfrontowanym z poświadczeniem oparcie się na jego treści. Jednolity instrument procesowy ma też usprawnić formalności spadkowe w odniesieniu do majątku spadkowego położonego w różnych krajach członkowskich poprzez udostępnienie spadkobiercom (zapisobiercom uprawnionym rzeczowo) jednego postępowania gwarantującego możliwość wykazania swoich praw w różnych państwach członkowskich stosujących rozporządzenie (por. motyw 67).

Innym powodem, który zaważył na decyzji o wprowadzeniu EPS, było znaczące zróżnicowanie krajowych procedur dokumentowania sukcesji spadkowej i brak w niektórych krajach członkowskich instrumentów procesowych zapewniających dostateczną – z punktu widzenia innych państw członkowskich – dozę pewności obrotu prawnego. Model legitymowania sukcesorów spadkowych, nabywających spadek z mocy ustawy przez orzeczenie sądowe o charakterze stwierdzeniowym, nabierające waloru prawomocności, funkcjonuje na szerszą skalę w Unii Europejskiej jedynie w Polsce, a pośrednio także w Grecji⁵. W Niemczech jest to zbliżone sądowe poświadczenie dziedziczenia (*Erbschein*), będące jednakże zaświadczeniem wydawanym przez sąd, które nie nabiera waloru prawomocności. W dużej liczbie krajów członkowskich wykształciły się wyłącznie notarialne poświadczenia dziedziczenia, wydawane czasem przez notariuszy wykonujących funkcje sądowe, a czasem jako dokumenty sporządzane przez notariusza wykonującego wolny zawód, nie zawsze zresztą w pełni skodyfikowane⁶.

Istnieją ponadto państwa członkowskie, w których nie wykształcił się ani sądowy, ani notarialny tryb poświadczania stanu prawnego w sprawach spadkowych. W państwach skandynawskich, gdzie brak jest notariatu łańcińskiego, w krajowym obrocie prawnym spadkobierca legitymuje się spisem inwentarza, składanym organom podatkowym przy udziale świadków i z oświadczeniami zabezpieczonymi

§ 2368 Bürgerliches Gesetzbuch z 18.08.1896 r., Federalny Dziennik Ustaw 2003 I, s. 738 ze zm. – dalej BGB) w polsko-niemieckich sprawach spadkowych. Niemieckie prawo przesądza o odpowiednim zastosowaniu do tego rodzaju zaświadczeń wydawanych w Niemczech przepisów o sądowych poświadczeniach dziedziczenia (§ 2368 zd. 2 BGB), co rozciąga na kontrahentów legitymującego się zaświadczeniem wykonawcy testamentu ochronę wynikającą z domniemania prawidłowości (§ 2365 BGB) i ochronę dobrej wiary osoby działającej w zaufaniu do treści zaświadczenia (§ 2366 BGB). Polska regulacja ustawowa nie przesądza o ochronie dobrej wiary kontrahentów wylegitymowanego zaświadczeniem wykonawcy testamentu. Abstrahując więc od konieczności ustalania treści prawa obcego w razie konieczności dokonania dokładniejszej analizy skutków wydania krajowego zaświadczenia, skutki te mogą być w porządku prawnym państwa członkowskiego pochodzenia nie do końca jasne i możliwe do ustalenia w innych państwach członkowskich. Szerzej na temat problemów z przyjmowaniem dokumentów urzędowych pochodzących z innych państw członkowskich – J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht: Das Europäische Nachlasszeugnis als Herausforderung an das Kollisionsrecht*, „RabelsZeitschrift” 2013/4, s. 735–743.

⁵ Greckie poświadczenie dziedziczenia ma charakter zaświadczenia, ale jego wydanie poprzedzone jest prawomocnością orzeczenia o wydaniu. Stosowna nowelizacja greckiego postępowania cywilnego dokonana w tym zakresie w 1967 r. (art. 819–824 obecnego Kodix Politikis Dikonomias – ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ z 16.9.1968 r.), rozstrzygnęła wcześniejsze spory doktrynalne na temat charakteru poświadczania, którego konstrukcja przyjęta została zresztą z prawa niemieckiego. Por. A. Kousoula, *Europäischer Erbschein. Vorschläge auf der Basis einer rechtsvergleichenden Untersuchung der deutschen und griechischen Regelung*, Baden-Baden 2008, s. 39–41.

⁶ We Francji tradycyjnym sposobem legitymowania sukcesorów spadkowych jest *acte de notoriété*, który stosunkowo niedawno uzyskał regulację ustawową (art. 730–1 francuskiego kodeksu cywilnego – Code Civil); podobnie jest z holenderskim notarialnym poświadczeniem dziedziczenia (*verklaring van erfrecht*), który także dopiero niedawno zyskał jasne umocowanie ustawowe (art. 4:187 holenderskiego kodeksu cywilnego – Nieuw Burgerlijk Wetboek). We Włoszech i Hiszpanii, wydawane w różnym zakresie notarialne poświadczenia dziedziczenia, pozostają natomiast nadal jedynie wykształconą tradycyjnie w obrocie prawnym instytucją, nie do końca skodyfikowaną.

sankcją prawnokarną⁷. Instrument najwyraźniej działający w państwach skandynawskich nie do końca musi się sprawdzić jako podstawa wpisów w księgach wieczystych i innych rejestrach publicznych w innych państwach członkowskich. Państwa członkowskie zdecydowały się na przyjęcie zasady skoncentrowania jurysdykcji w sprawie spadkowej w kraju członkowskim miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy (art. 4 rozp. spad.) i poddały rozstrzygnięciom organów tego kraju, co do zasady wyłącznie właściwym w sprawie, ogół majątku spadkowego, w tym nieruchomości położone w innych państwach członkowskich. Uczestnicy obrotu prawnego i organy rejestrowe muszą dlatego dysponować pewnym instrumentem identyfikującym następców prawnych i osoby uprawnione do zarządu majątkiem spadkowym. Europejskie poświadczenie spadkowe wypełnia tym samym lukę, która z punktu widzenia standardu ochrony pewności obrotu, przyjętego w niektórych państwach członkowskich, istnieje w krajowych porządkach prawnych innych państw członkowskich.

2. ŹRÓDŁA REGULACJI EPS

Trzonem regulacji prawnej EPS jest rozdział VI rozporządzenia spadkowego (art. 62–73 rozp. spad.). Zawiera on dość szczegółowe normy dotyczące tego instrumentu prawnego. Jak ogół norm prawa unijnego, wymagają one wykładni autonomicznej, uwzględniającej centralną rolę, jaką w obszarze prawa unijnego odgrywa wykładnia funkcjonalna. Na regulację prawną rozporządzenia w omawianym zakresie w sposób równouprawniony składają się dlatego także dotyczące EPS motywy 67–72 rozp. spad. Nie bez znaczenia praktycznego jest też wspomniane rozporządzenie wykonawcze Komisji nr 1329/2014, zawierające druki wniosków o wydanie EPS i formularze samego poświadczenia.

Wynikająca z prawa unijnego regulacja EPS nie jest jednak kompleksowa, zwłaszcza pod względem proceduralnym. Rozporządzenie spadkowe zawiera upoważnienia do uregulowania kwestii szczegółowych w krajowym prawie procesowym. Obok określenia organów kompetentnych w sprawach EPS, pozostawionego uznaniu krajowych prawodawców (motyw 70, art. 64 lit. b rozp. spad.), tego rodzaju „otwarcie” na uregulowania proceduralne państw członkowskich dotyczy także zakresu, w jakim organ wydający EPS z urzędu gromadzi informacje i dokumenty niezbędne do ustalenia stanu prawnego objętego poświadczeniem (art. 66 ust. 1 rozp. spad.) oraz dopuszczalności wymagania oświadczeń składanych pod przyrzeczeniem lub w formie je zastępującej (art. 66 ust. 3 rozp. spad.). Prawodawcom krajowym jest też pozostawiona możliwość dopuszczenia dokonywania przez organ wydający z urzędu zmiany EPS lub jego uchylecia (art. 71 ust. 2 rozp. spad.) oraz szczegółowa regulacja środka odwoławczego od decyzji organu wydającego w sprawach EPS (art. 72 ust. 1 *in fine* rozp. spad.). Znaczenie ma też treść notyfikacji

⁷ Odnośnie do Finlandii por. K.-F. v. Knorre, W. Mincke [w:] R. Süß (red.), *Erbrecht in Europa*, Bonn 2015, s. 482; odnośnie do Szwecji por. E. Johansson [w:] R. Süß (red.), *Erbrecht in Europa*, s. 1126; odnośnie do Danii por. G. Rong, L. Olsen-Ring [w:] R. Süß (red.), *Erbrecht in Europa*, s. 369 (spis inwentarza składany w sądzie). Brak instytucji stwierdzenia (poświadczenia) nabycia spadku wynika częściowo z faktu, że materialne prawo spadkowe wymienionych krajów opiera się na systemie zarządu spadkiem przez wykonawcę testamentu albo ustanowionego przez sąd zarządcę, a nie sukcesję generalną z mocy prawa.

dokonanych przez poszczególne państwa członkowskie zgodnie z art. 78 i 79 rozp. spad. Dostarczają one Komisji Europejskiej, pozostałym państwom członkowskim oraz ogółowi uczestników obrotu informacje o przyjętych w danym kraju rozwiązaniach proceduralnych, np. o właściwości organów danego państwa członkowskiego w sprawach związanych z EPS⁸.

Luki regulacyjne pozostawione przez prawodawcę unijnego zostały w ramach polskich prac wdrożeniowych wypełnione przez dodanie w Kodeksie postępowania cywilnego, w części czwartej w księdze drugiej, nowego tytułu VIIa – „Europejskie poświadczenie spadkowe” (art. 1142¹ i n. k.p.c.). W prawie o notariacie⁹ dodano w dziale II nowy rozdział 3b o tym samym tytule (art. 95q i n. pr. not.). W obu procedurach wydawania EPS przyjęto rozwiązanie polegające na odpowiednim stosowaniu w sprawach odmiennie nieuregulowanych przepisów procedur krajowych: o stwierdzeniu nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 1142¹ i n. k.p.c.) i o sporządzeniu aktów poświadczenia dziedziczenia (art. 95q pr. not.). W notarialnym postępowaniu poświadczeniowym stosuje się ponadto, zgodnie z art. 95r pr. not., odpowiednio wybrane przepisy Kodeksu postępowania cywilnego (art. 670, 672–674 i 676).

System uregulowań prawnych EPS ma, co za tym idzie, charakter trójpłaszczyznowy. Analiza prawna dotycząca EPS wymaga stosowania w pierwszym rzędzie przepisów rozp. spad., w drugiej zaś kolejności krajowych przepisów procesowych dotyczących samego europejskiego poświadczenia spadkowego i odpowiedniego stosowania w sprawach nieuregulowanych krajowych przepisów sądowego postępowania stwierdzeniowego i notarialnego postępowania poświadczeniowego¹⁰.

3. OGÓLNE ZAŁOŻENIA KONSTRUKCYJNE

Korzystanie z EPS jest fakultatywne (motyw 69, art. 62 ust. 2 rozp. spad.). Zgodnie z zasadą pomocniczości (art. 5 ust. 2 i 3 TUE¹¹) prawodawca unijny wprowadza alternatywę w postaci nowego typu instrumentu poświadczeniowego; celem nie jest rugowanie istniejących w państwach członkowskich krajowych procedur (art. 62 ust. 3 zd. 1 rozp. spad.). Europejskie poświadczenie spadkowe stanowi więc opcjonalny, równoległy względem krajowych procedur, instrument wykazywania sukcesji spadkowej i uprawnień do zarządu majątkiem spadkowym¹².

Europejskie poświadczenie spadkowe wydaje się, zgodnie z art. 62 ust. 1 rozp. spad., w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim stosującym

⁸ Notyfikacje udostępnione są przez Komisję Europejską na portalu https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-pl.do?init=true (dostęp: 17.06.2017 r.).

⁹ Ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2014 r. poz. 164 ze zm.) – dalej pr. not.

¹⁰ W niniejszej pracy będę się posługiwał określeniem „(sądowego) postępowania stwierdzeniowego” na oznaczenie postępowania o stwierdzeniu nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego oraz sformułowaniem „postanowienia stwierdzeniowego” na oznaczenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego. Używane w tej pracy oznaczenie „(notarialnego) postępowania poświadczeniowego” będzie się odnosiło do procedury sporządzania aktu poświadczenia dziedziczenia.

¹¹ Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) z 26.10.2012 r. (Dz.Urz.UE C 326, s. 47).

¹² J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 727 nazwał instrument w postaci EPS „opcjonalnym prawem spadkowym”, co jest sformułowaniem wątpliwym. Z wydaniem EPS wiąże się co prawda skutki materialnoprawne, ale pozostaje to mimo wszystko instrument proceduralny. W tym sensie odnoszenie się do „prawa spadkowego” o charakterze opcjonalnym powinno następować z umiarem, gdyż może prowadzić do nieporozumień, a także budzić lęki w państwach członkowskich, które nie dojrzały politycznie do harmonizowania materialnego prawa spadkowego.

rozporządzenie. W połączeniu z art. 65 ust. 1 rozp. spad. przytoczony przepis prowadzi do wniosku, że przesłanką wydania poświadczenia jest konieczność jego użycia w innym państwie członkowskim. Poświadczenia nie wydaje się w sprawach „czysto krajowych”, tj. pozbawionych styku z innymi państwami członkowskimi, stosującymi rozporządzenie, który uzasadniałby konieczność legitymowania się poświadczeniem w innym państwie członkowskim. Nie wydaje się go też kiedy element transgraniczny co prawda występuje, ale konieczność legitymowania się za granicą dotyczy wyłącznie państwa trzeciego lub państwa członkowskiego Unii Europejskiej niestosującego rozporządzenia (Wielkiej Brytanii, Irlandii, Danii).

Nie należy utożsamiać konieczności wykorzystania poświadczenia w innym państwie członkowskim z istnieniem majątku spadkowego w innym państwie członkowskim. Położenie majątku spadkowego w innym państwie członkowskim przesądza taką konieczność z natury rzeczy, ale nie jest warunkiem wydania poświadczenia¹³. W grę wchodzi każdy interes prawny w wykazaniu poświadczanej sukcesji lub uprawnień do zarządu majątkiem spadkowym. Należy bowiem wskazać, iż art. 63 ust. 1 rozp. spad. odnosi się nie tylko do konieczności wykonywania przez osobę legitymowaną praw lub uprawnień w innym państwie członkowskim, ale też do potrzeby wykazania w takim państwie swojego statusu. Wydanie poświadczenia jest możliwe także wtedy, gdy ogół majątku spadkowego znajduje się w państwie wydającym zaświadczenie, ale spadkobierca zamieszkuje w innym państwie członkowskim, z terytorium którego chce rozporządzić majątkiem spadkowym¹⁴ lub w którym musi wykazać swój przymiot następcy prawnego, choćby w postępowaniu sądowym lub administracyjnym¹⁵.

Podejście organów wydających EPS do wykazania konieczności wykorzystania poświadczenia w innym państwie członkowskim nie powinno być nadmiernie restrykcyjne. Omawiana przesłanka ma, zgodnie z zasadą pomocniczości, zapobiec wypieraniu krajowych instrumentów procesowych przez EPS w sprawach czysto krajowych. Od wnioskodawcy nie można wymagać udowodnienia istnienia majątku spadkowego w innym państwie członkowskim¹⁶. Niejednokrotnie bowiem dopiero EPS otworzy drogę do uzyskania przez osobę się nim legitymującą informacji i dokumentów dotyczących majątku spadkowego, niedostępnych wcześniej ze względu na obostrzenia związane z tajemnicą bankową lub notarialną¹⁷. Wnioskodawca powinien jedynie wskazać podstawy umożliwiające przyjęcie, iż zachodzi konieczność użycia poświadczenia w innym państwie członkowskim. Za wystarczające należy uznać objęcie zapewnieniem spadkowym – składanym przez wnioskodawcę lub

¹³ Tak też R. Süß, *Das Europäische Nachlasszeugnis*, „Zeitschrift für Europäisches Privatrecht“ 2013, s. 738; D. Weidlich [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch: BGB*, Monachium 2015, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 4.

¹⁴ Tak też P. Lagarde, *Les principes de base du nouveau règlement européen sur les successions*, „La Revue critique de droit international privé“ 2012/101, s. 726; cytuję za J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 746, przyp. 119, który wyraża odmienny pogląd, zrewidowany jednak w późniejszym opracowaniu (J. Kleinschmidt, [w:] M. Würdinger (red.), *Juris Praxiskommentar BGB. Band 6 – Internationales Privatrecht*, art. 62 rozp. spad., nb 33).

¹⁵ W praktyce dość częstym przypadkiem będzie konieczność wykazania sukcesji spadkowej w postępowaniu podatkowym w związku z opodatkowaniem spadku w miejscu zamieszkania spadkobiercy (zapisobiercy) lub w miejscu położenia majątku spadkowego.

¹⁶ Tak też D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 4; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar zum BGB*, t. 10, Monachium 2015, art. 63 rozp. spad., nb 20; M. Makowsky [w:] R. Hüßtege, H.P. Mansel (red.), *Rom-Verordnungen*, t. 6, Baden-Baden 2015, art. 62 rozp. spad., nb 28.

¹⁷ Podobnie R. Süß, *Das Europäische...*, s. 738; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 20.

innego uczestnika postępowania – stosownych informacji dotyczących możliwości istnienia majątku spadkowego w innym kraju członkowskim lub zachodzenia innego rodzaju konieczności wykazania tam praw za pomocą poświadczenia.

Artykuł 62 ust. 3 *in fine* rozp. spad. przesądza jednocześnie, że skutki EPS nie są ograniczone do innych państw członkowskich, rozciągają się one także na państwo wydania poświadczenia. Sprawia to, iż poświadczenie stanowi alternatywę względem instrumentu krajowego, gdyż wnioskodawca może ograniczyć się do uzyskania EPS i użyć go zarówno w innym państwie członkowskim, stosującym rozporządzenie, jak i w państwie wydania.

4. FUNKCJA LEGITYMACYJNA

Poświadczenie nie jest w założeniu tytułem wykonawczym (motyw 71 zd. 2 rozp. spad.), ale instrumentem legitymującym osoby wskazane w art. 63 ust. 1 rozp. spad.: spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku, wykonawców testamentu lub zarządców spadku. Wszystkie te pojęcia mają charakter autonomiczny i nie powinno się im nadawać znaczenia zdeterminowanego przez określony krajowy porządek prawny, w tym także statut spadkowy, nawet jeśli ten ostatni rozstrzyga, kogo należy uznać za spadkobiercę czy zapisobiercę windykacyjnego¹⁸.

4.1. Wylegitymowanie spadkobiercy

Spadkobiercą w rozumieniu rozporządzenia będzie osoba, która na podstawie ustawy lub rozrządzenia na wypadek śmierci zostaje, sama lub wraz z innymi osobami (w określonym udziale, por. art. 68 lit. 1 rozp. spad.), powołana do majątku spadkowego, a nie do jedynie określonych wchodzących w jego skład przedmiotów (por. art. 3 ust. 1 lit. a rozp. spad.)¹⁹. Spadkobierca prawa polskiego, nabywający spadek w rozumieniu art. 922 k.c.²⁰, jest niewątpliwie spadkobiercą w rozumieniu rozporządzenia. Nie można jednak pojęcia spadkobiercy na gruncie rozporządzenia utożsamiać wyłącznie ze spadkobiercą nabywającym ogół praw i obowiązków majątkowych zmarłego w ramach sukcesji generalnej. Spadkobierca – w rozumieniu rozporządzenia – musi nabywać majątek spadkowy (por. art. 68 lit. 1 rozp. spad.), ale niekoniecznie już ogół zobowiązań spadkodawcy²¹.

Anatol Dutta dodaje do powyższej charakterystyki ponadto bezpośrednie prawnorzeczowe uprawnienie do majątku spadkowego²², które jest oczywistością

¹⁸ Tak też M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2015, art. 63 rozp. spad., nb 2; podobnie A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 2.

¹⁹ Por. też Ch. Baldus, *Erbe und Vermächtnisnehmer nach der Erbrechtsverordnung*, „Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht-GPR“ 2012, s. 314. Zbliżoną definicję formuluje A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 5, który odnosi się jednak do „potencjalnego uprawnienia do spadku” („potentiell – und sei es auch nur quotal – im Hinblick auf den gesamten Nachlass berechtigt sind und nicht nur im Hinblick auf einzelne Nachlassgegenstände”). Polski czytelnik mógłby uznać wskazany fragment za rażąco wadliwy, ale takie ujęcie spowodowane jest dążeniem do objęcia sformułowaną definicją także wypadków podstawienia powierniczego i do uznania za „spadkobiercę” w rozumieniu rozporządzenia zarówno spadkobiercy ustanowionego (*Vorerbe*), jak i spadkobiercy podstawionego powierniczo (*Nacherbe*), co jest zresztą dążeniem słusznym.

²⁰ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017 r. poz. 459).

²¹ Podobnie C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen*, art. 63 rozp. spad., nb 3.

²² A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 5.

w systemach prawnych opartych na sukcesji generalnej z mocy prawa, ale niekoniecznie musi zachodzić choćby w wypadku anglosaskiego zarządu majątkiem spadkowym. Prowadzi to autora do wniosku, iż testamentowi lub ustawowi beneficjenci, którzy w systemach *common law* majątek spadkowy otrzymują za pośrednictwem *personal representative*, nie są spadkobiercami w rozumieniu rozporządzenia i nie może im zostać wydany EPS. Wydaje się jednak, iż właśnie autonomiczne rozumienie omawianego pojęcia w prawie unijnym nakazywałoby takich beneficjentów uznać za spadkobierców, a ograniczenia związane z wypieraniem beneficjentów przez *personal representative* do czasu zakończenia przez niego zarządu spadkiem – ujęć w treści zaświadczenia jako ograniczenia spadkobiercy²³. Anglosaski *personal representative* jest bowiem właśnie jednym z przypadków zarządcy spadku, którego poświadczenie legitymować może obok spadkobiercy. W sytuacji gdy kompetencje spadkobiercy do zarządu majątkiem spadkowym są przez takiego *personal representative* ograniczone, zaświadczenie musi oddawać ten stan rzeczy.

Definitywne nabycie przymiotu spadkobiercy może być uzależnione od dalszych czynności prawnych, takich jak złożenie oświadczenia przez samą osobę powołaną lub konstytutywne orzeczenie sądu, wprowadzające w spadek nieobjęty (np. austriackie *Eimantwortung*²⁴). W takiej sytuacji niezbędne są tego rodzaju akty lub czynności przed wylegitymowaniem spadkobiercy, gdyż nabycie przez niego poświadczanego statutu musi już nastąpić. Spadkobranie obejmuje także podstawienie powiernicze, w ramach którego do dziedziczenia po spadkodawcy powołana zostaje najpierw jedna osoba, a po upływie określonego terminu lub spełnieniu się warunku zastępuje ją, w ramach sukcesji spadkowej po tym samym spadkodawcy, inna osoba.

W polskim systemie prawnym zarówno sądowe stwierdzenie nabycia spadku²⁵, jak i notarialne poświadczenie dziedziczenia nie jest dopuszczalne w stosunku do jedynie niektórych spadkobierców. W niemieckiej praktyce sądowej wykształciła się natomiast instytucja poświadczania dziedziczenia ograniczonego do części spadkobierców (*Teilerbschein*), a nawet legitymowania niektórych spadkobierców poświadczeniem wskazującym ich minimalny ustalony udział w spadku, który ze względu na nieustalone okoliczności może okazać się ostatecznie wyższy (*Teilmindesterbschein*).

Takie rozwiązania stanowią w Niemczech impuls do rozważań, na ile EPS musi legitymować w sposób kompleksowy ogół spadkobierców. Pytania takie powstają tym bardziej dlatego, że pierwotny projekt rozporządzenia spadkowego wyraźnie przewidywał możliwość wydania częściowego EPS²⁶. W ostatecznej wersji rozporządzenia możliwość częściowego poświadczania dziedziczenia nie została jednak przyjęta. Artykuł 68 lit. 1 rozp. spad. mówi zaś o konieczności uwzględnienia

²³ Co do konieczności dostosowania i uznania beneficjentów występujących w systemach *common law* za spadkobierców w krajowym postępowaniu spadkowym i na potrzeby polskiego prawa rzeczowego por. M. Margoński, *Redakcja postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w sprawie z elementem transgranicznym*, „Iustitia” 2010/1, s. 4 i n.; M. Margoński, *Uznanie zagranicznego orzeczenia o ustanowieniu wykonawcy testamentu a polskie nieruchomości spadkowe*, „Polski Proces Cywilny” 2014/3, s. 427. Por. też K. Osajda, *Ustanowienie spadkobiercy w testamencie w systemach prawnych common law i civil law*, Warszawa 2009, s. 31, 236.

²⁴ Szerzej na temat *Eimantwortung* (§ 787, 819 austriackiego kodeksu cywilnego – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch z 11.6.1811 r., ABGB) w języku polskim: F. Zöll, *Prawo cywilne opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. 4, *Prawo rodzinne i spadkowe*, Poznań 1933, s. 188–189, 307. Co do osobowości prawnej spadku nieobjętego w prawie austriackim por. B. Eccher [w:] M. Schwimann (red.), *ABGB Praxiskommentar*, t. 3, § 547, nb 1 i n.

²⁵ Postanowienie SN z 23.06.1967 r., III CR 104/67, OSNCP 1968/2, poz. 24.

²⁶ Art. 39 projektu rozporządzenia, KOM(2009) 154.

udziału przypadającemu „każdemu ze spadkobierców”, co powinno wykluczać częściowe poświadczanie dziedziczenia²⁷.

4.2. Wylegitymowanie zapisobierców uprawnionych rzeczowo

Artykuł 63 ust. 1 rozp. spad. odnosi się do zapisobierców „mających bezpośrednie prawa do spadku” (*mit unmittelbaren Berechtigung am Nachlass, having direct rights in the succession*). Autonomiczne rozumienie pojęcia zapisobiercy prowadzi do wniosku, że źródłem uprawnienia takiej osoby może być nie tylko rozrządzenie na wypadek śmierci, ale również ustawa²⁸. Chodzi tu o osoby uprawnione rzeczowo, tj. nabywające własność lub inne uprawnienie prawnorzeczowe do określonego składnika majątku spadkowego lub określonej części majątku spadkowego²⁹. Klasycznym przykładem będzie tu zapisobierca windykacyjny, w tym zapisobierca windykacyjny prawa polskiego. Kategoria ta obejmuje jednak także zapisobierców nabywających prawa na całym lub określonej części majątku spadkowego (np. małżonka nabywającego z mocy ustawy użytkowanie na spadku lub określonych jego składnikach). Słusznie panuje jednolity pogląd, iż omawiana kategoria nie obejmuje zapisobierców damnacyjnych³⁰ – i to ani przed, ani po wykonaniu zapisu damnacyjnego³¹.

Z polskiego punktu widzenia na uwagę zasługuje, iż poświadczenie może legitymować nie tylko zapisobierców windykacyjnych, jako nabywców określonych praw lub składników majątku spadkowego (art. 68 lit. m rozp. spad.), ale też może zawierać „w stosownych przypadkach, wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców” (art. 68 lit. l rozp. spad.). Chodzi tu o znane niektórym porządkom prawnym rozrządzenia działowe, w których spadkodawca w testamencie ze skutkiem rzeczowym przesądza o podziale majątku spadkowego w ramach sukcesji generalnej między spadkobiercami. Postanowienia działowe (zapisy naddziałowe) o charakterze wyłącznie obligacyjnym nie mają tu znaczenia, podobnie jak skutki przesunięć w majątku spadkowym dokonanych przez spadkobierców w drodze czynności prawnych³².

²⁷ Podobnie P. Cybula, J. Zatorska [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 68, nb. 2; J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe* [w:] M. Pecyna, M. Podrecka, J. Pisuliński (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013, s. 631; odmiennie ogół niemieckich autorów wypowiedziających się w sprawie: R. Süß, *Das Europäische...*, s. 737; D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 4; J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 6; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 11, który uznaje wylegitymowanie jedynie jednego spadkobiercy za możliwe – z podaniem faktu dziedziczenia wraz z innymi jako ograniczenia spadkobiercy. J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 6 twierdzi zaś, że odwołanie w powołanym przepisie do „każdego” spadkobiercy rozumieć należy funkcjonalnie i odnosić do każdego spadkobiercy, w stosunku do którego zachodzi konieczność wylegitymowania EPS.

²⁸ Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 9.

²⁹ Por. jednak A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 9, który uznaje, iż musi być to uprawnienie prawnorzeczowe do określonego składnika majątku spadkowego, wykluczając tym samym zapis odnoszący się do udziału w majątku lub do całego spadku.

³⁰ M. Zalucki [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 63 rozp. spad., nb 4; C. F. Nordmeier [w:] R. Hüßtege, H.P. Mansel (red.), *Rom-Verordnungen*, t. 6, Baden-Baden 2015, art. 63 rozp. spad., nb 5; J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 770; J. Schmidt, *Der Erbnachweis in Deutschland ab 2015: Erbschein vs. Europäisches Nachlasszeugnis*, „Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge” 2014, s. 392; Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung und Europäisches Nachlasszeugnis*, „Zeitschrift für die Steuer- und Erbrechtspraxis” 2014, s. 213.

³¹ Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 9.

³² Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 16; Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung...*, s. 223.

4.3. Ograniczenia spadkobierców i zapisobierców

Artykuł 68 lit. n rozp. spad. przewiduje zawarcie w EPS informacji o ograniczeniach praw spadkobierców lub zapisobierców istniejących „na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy rozrządzenia na wypadek śmierci”. Wylegitymowanie spadkobiercy lub zapisobiercy uprawnionego rzeczowo EPS na potrzeby obcego obrotu prawnego, któremu ograniczenia spadkobiercy lub zapisobiercy będą zazwyczaj nieznanne, rodzi groźbę pominięcia takich ograniczeń. Celem powołanej regulacji jest zredukowanie takiego zagrożenia przez uwzględnienie w treści EPS także ograniczeń, którym podlega legitymowana poświadczeniem osoba.

Konieczność uwzględnienia ograniczeń, którym podlegają spadkobiercy i zapisobiercy uprawnieni rzeczowo, może jednak uczynić z EPS instrument dysfunkcyjny. Za szczególnie problematyczne uznaje się uwzględnianie ograniczeń wynikających nie z rozrządzeń na wypadek śmierci, ale ze statutu spadkowego. Można ten wymóg rozumieć tak, że jego wykonanie prowadzi do konieczności załączenia do EPS książeczki zawierającej obszerny wyciąg przepisów właściwego w sprawie prawa spadkowego. Niektórzy autorzy próbują z tego względu, wbrew zacytowanej regulacji, redukować konieczność uwzględniania w EPS ograniczeń legitymowanej do tych wynikających z rozrządzeń na wypadek śmierci³³.

Istotnie, zawarcie w treści poświadczenia ogółu regulacji prawnych (ustawowych i wynikających z orzecznictwa sądowego) dotyczących ograniczeń, którym podlega spadkobierca (zapisobierca uprawniony rzeczowo), jest w praktyce niemożliwe. Europejskie poświadczenie spadkowe, które zawierałoby obszerne wyciągi z ustawodawstwa i rozwijającego go orzecznictwa, charakteryzujące pozycję prawną legitymowanej osoby, nie spełniałoby swej funkcji. Wskazanie ograniczeń, zwłaszcza wynikających ze statutu spadkowego, nie może mieć z natury rzeczy waloru kompletności, więc nie pozostaje nic innego, jak zaznaczyć je przez stosowne odesłanie do regulacji statutu spadkowego³⁴. Należy też przyjąć, że w omawianym zakresie chodzi o ograniczenia prawne legitymowanych osób w stosunku zewnętrznym, tylko takie mają bowiem znaczenie z punktu widzenia funkcji legitymacyjnej EPS³⁵.

W obecnej fazie dyskursu niejasne jest, o jakiego rodzaju ograniczeniach mówi art. 68 lit. n rozp. spad. Nie wydaje się, aby takim ograniczeniem były prawa nabyte tytułem rezerwy³⁶, przynajmniej w systemach prawnych, w których uprawniony z tytułu rezerwy w chwili wydawania EPS nabył już ze skutkiem rzeczowym określoną część majątku spadkowego (osobę taką wylegitymować należy jako spadkobiercę lub zapisobiercę). Nie można natomiast podzielić wątpliwości, które budzi konieczność uwzględnienia niewykonanych zapisów damnacyjnych, gdyż te wydają się stanowić przykład omawianego tu ograniczenia³⁷.

³³ Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung...*, s. 215. Podobnie K.W. Lange, *Das Europäische Nachlasszeugnis* [w:] A. Dutta, S. Herrler (red.), *Die Europäische Erbrechtsverordnung*, Monachium 2014, s. 167.

³⁴ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 11.

³⁵ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 11; J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 28.

³⁶ Tak P. Cybula, J. Zatorska [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 68, nb 6, powołujący się na Grimaldi, *Breves réflexions sur l'ordre public et la réserve héréditaire*, Paryż 2012, s. 755.

³⁷ Za ich uwzględnieniem w trybie art. 68 lit. n rozp. spad. P. Cybula, J. Zatorska [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 68, nb. 6; odmiennie A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 68 rozp. spad., nb 11.

W wypadku każdej wzmianki o ograniczeniu legitymowanych osób szczególnie znaczenie ma odpowiednie sformułowanie charakteru ograniczenia. Opisywane konstrukcje mogą być *prima facie* niezrozumiałe w innym państwie członkowskim, w którym prezentowane będzie EPS. W wypadku zapisu damnacyjnego powinno być przykładowo dla odbiorców jasne, iż zapisobierca nie nabył jeszcze przedmiotu zapisu. Celem uwzględnienia zapisu damnacyjnego jako ograniczenia jest wyłącznie zapobieżenie sytuacji, w której spadkobierca legitymujący się EPS zbędzie przedmiot zapisu z pominięciem ograniczenia wynikającego z zapisu.

4.4. Wykonawca testamentu i zarządca spadku

Autonomiczne pojęcie wykonawcy testamentu oznacza osobę lub osoby, którym zgodnie z wolą spadkodawcy przysługują kompetencje związane z uregulowaniem stosunków prawnych związanych z otwarciem spadku, w szczególności kompetencje do zarządu majątkiem spadkowym, niezależne od woli spadkobierców³⁸. Wykonawcą takim jest niewątpliwie wykonawca testamentu prawa polskiego i innych kontynentalnych porządków prawnych. Wymieniając tu, tytułem przykładu, francuskiego *administration de la succession par un mandataire* (art. 812 i n. Code Civil), ale także *executora*, tj. ustanowionego w testamencie *personal representative*, znanego w porządkach prawnych *common law*, A. Dutta za wykonawcę testamentu w rozumieniu rozporządzenia uznaje ponadto także pełnomocnika ustanowionego na podstawie pełnomocnictwa niewygasającego na wypadek śmierci³⁹. Z ostatnim poglądem należy się, nie bez pewnej ostrożności, zgodzić, o ile spadkobiercy nie mogą swobodnie odwołać pełnomocnictwa.

Zarządcą spadku w rozumieniu rozporządzenia jest zaś osoba (osoby) powołana do zarządu spadkiem, której kompetencje nie wynikają z woli spadkodawcy, ale z regulacji prawnej lub orzeczenia sądowego. Mogą to być zarówno osoby, których ustanowienie jest – zgodnie ze statutem spadkowym – obligatoryjne, jak i osoby ustanawiane fakultatywnie przez sąd. W wypadku prawa krajów *common law* będą to *administrators*, tj. ustanawiani przez sąd *personal representatives*. Mogą być to także kuratorzy spadku⁴⁰ i zarządcy ustanawiani w związku z koniecznością zabezpieczenia majątku spadkowego. W grę wchodzi też zarządcy ustanawiani w ramach zarządu majątku spadkowego, zmierzającego do ograniczenia odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe (np. niemiecki *Nachlassverwalter*, ustanawiany zgodnie z § 1975 BGB). Zarządcą takim nie jest już jednak zarządca ustanawiany w ramach postępowania upadłościowego⁴¹, choćby jego kompetencje ograniczone były do majątku spadkowego (por. art. 76 rozp. spad.)⁴².

³⁸ Podobnie A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 10.

³⁹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 10; tak też J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 19.

⁴⁰ Tak również J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 629.

⁴¹ W rozumieniu art. 2 lit. a rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 160, s. 1). Co do rozgraniczenia zakresów stosowania obu rozporządzeń por. W. Klyta, *Rozgraniczenie statutu upadłościowego i statutu spadkowego. Uwagi na ile art. 76 rozporządzenia spadkowego* [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 263–281.

⁴² Tak też J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 22.

5. POŚWIADCZENIA CZĘŚCIOWE

Zgodnie z art. 63 ust. 2 rozp. spad. poświadczenie może służyć do wykazania „jednego lub kilku z poniższych”, wymienionych w tym przepisie, kwestii. Mimo więc że w ostatecznej wersji rozporządzenia nie przyjęto pierwotnie zakładanej możliwości wydawania częściowych poświadczeń⁴³, poświadczenie może ograniczyć się jedynie do niektórych aspektów. Powyżej wyrażono zapatrywanie, że nie oznacza to możliwości wylegitymowania jedynie części spadkobierców, co jest jednak kwestią sporną⁴⁴. Podobnie wydaje się, że zapisobiercy uprawnieni rzeczowo do jednego przedmiotu (np. osoby nabywające wspólnie jedną nieruchomości jako zapisobiercy windykacyjni prawa polskiego) muszą być wylegitymowani razem.

Artykuł 63 ust. 2 rozp. spad. umożliwia natomiast wylegitymowanie jedynie zapisobierców uprawnionych rzeczowo, z pominięciem spadkobierców. Może to być – z punktu widzenia wnioskodawcy – celowe, na przykład gdy jedynie przedmiot zapisu windykacyjnego znajduje się w innym kraju członkowskim, stosującym rozporządzenie, i legitymowanie spadkobierców nie jest tam niezbędne. Europejskie poświadczenie spadkowe może być analogicznie ograniczone do poświadczenia jedynie niektórych przypadków nabycia przez zapisobierców uprawnionych rzeczowo (na przykład jednego z kilku różnych zapisów windykacyjnych). Bardzo częste będzie legitymowanie EPS jedynie wykonawcy testamentu albo zarządcy spadku, z pominięciem spadkobierców, których ustalenie jest nierzadko poprzedzane działaniem wykonawcy testamentu i może znacząco przesunąć się w czasie.

Należy natomiast zachować ostrożność w sytuacjach, w których wniosek o częściowe poświadczenie mógłby prowadzić do nadużycia poświadczenia przez legitymowane nim osoby. W sytuacji, w której spadkobierca wnosi o wydanie poświadczenia ograniczonego do dziedziczenia, które nie ma wykazywać ustanowionych zapisów windykacyjnych, ograniczenia wynikające z ustanowionych zapisów windykacyjnych należy uwzględnić w treści EPS na podstawie art. 68 lit. n rozp. spad. Podobnie, gdyby spadkobierca wnosił o wydanie poświadczenia ograniczonego do dziedziczenia, a w sprawie ustanowiony zostałby ograniczający go wykonawca testamentu, który nie miałby być jednak legitymowany EPS. Także w takim wypadku EPS powinno zawierać wzmiankę o ustanowieniu wykonawcy testamentu i wskazywać na ograniczenie przez tego wykonawcę spadkobierców zgodnie z rozrządzeniem na wypadek śmierci lub postanowieniami statutu spadkowego.

Co do zasady, niemożliwe jest ograniczenie terytorialne skutków poświadczenia do majątku położonego jedynie w określonym kraju⁴⁵. Zakres poświadczenia wypływa jednak z zakresu przysługującej organowi poświadczającemu jurysdykcji. W szczególnych wypadkach, gdy ów zakres jurysdykcji będzie ograniczony, gdyż podstawą jurysdykcji będzie art. 10 ust. 2 rozp. spad., musi to znaleźć odzwierciedlenie w zakresie poświadczenia, które ogranicza się do majątku położonego

⁴³ Art. 39 projektu rozporządzenia (KOM(2009) 154) przewidywał wprost wydawanie poświadczeń częściowych.

⁴⁴ Por. przyp. 24.

⁴⁵ D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 4; J. Müller-Lukoschek, *Die neue EU-Erbrechtsverordnung*, Bonn 2015, § 2, nb 338, s. 155; R. Süß, *Das Europäische...*, s. 738; K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 167.

w określonym państwie członkowskim⁴⁶. Podobnie wygląda kwestia, kiedy jurysdykcja organów państwa wydania EPS jest ograniczona w trybie art. 12 ust. 1 rozp. spad., tj. w wypadku wykluczenia z zakresu poświadczenia majątku spadkowego położonego w państwie trzecim. Nic tu nie zmienia fakt, że w art. 64 rozp. spad. wśród innych przepisów jurysdykcyjnych nie został wymieniony art. 12 rozp. spad.⁴⁷ Artykuł 64 rozp. spad. reguluje bowiem pozytywnie kompetencję do wydawania EPS, a nie zakres jurysdykcji, a przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia wiążą także w postępowaniu o wydanie EPS.

6. SKUTKI PRAWNE WYDANEGO POŚWIADCZENIA

Z art. 69 ust. 1 rozp. spad. wynika wywoływanie skutków prawnych przez EPS we wszystkich państwach członkowskich stosujących rozporządzenie. Europejskie poświadczenie spadkowe wywołuje skutki w państwach członkowskich automatycznie i bezwarunkowo. Rozporządzenie nie przewiduje żadnych postępowań delibacyjnych czy procedur legalizacyjnych (art. 69 ust. 1 rozp. spad.). Nie umożliwia odmowy uznania EPS naruszenie przez wydające państwo członkowskie przepisów jurysdykcyjnych wynikających z rozporządzenia⁴⁸. Odmienne niż przy uznawaniu orzeczeń krajowych (art. 40 lit. a rozp. spad.) i przyjmowaniu dokumentów urzędowych (art. 59 ust. 1 rozp. spad.) brak jest w wypadku przepisów regulujących EPS klauzuli porządku publicznego, przez pryzmat której poświadczenie mogłoby być oceniane⁴⁹.

Rozporządzenie przewiduje wywoływanie przez wydane poświadczenie całego szeregu skutków istotnych z punktu widzenia funkcji legitymacyjnej EPS: domniemanie prawidłowości (art. 69 ust. 2 rozp. spad.), ochronę dobrej wiary osób trzecich (art. 69 ust. 3 i 4 rozp. spad.), skutki legitymacyjne względem organów rejestrowych (art. 69 ust. 5 rozp. spad.)⁵⁰.

⁴⁶ Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 64 rozp. spad., nb 3; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 64 rozp. spad., nb 4. Tytułem przykładu wskazać można sprawę spadkową, w której obywatel niemiecki zamieszkały w Niemczech nabywa nieruchomości spadkową położoną w Polsce w sprawie spadkowej po obywatelu kanadyjskim zamieszkałym w Kanadzie. Jurysdykcja organów polskich wynikała będzie z art. 10 ust. 2 rozp. spad. i będzie ograniczona do majątku spadkowego położonego w Polsce. Potrzeba wykazania w innym państwie członkowskim przymiotu prawnospadkowego nabywcy polskiego majątku może zaś wynikać z konieczności wykazania go w niemieckim postępowaniu podatkowym.

⁴⁷ Tak też J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 343, s. 155; odmiennie J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 64 rozp. spad., nb 7; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 64 rozp. spad., nb 7, który wyklucza ograniczenie skutków EPS w trybie art. 12 ust. 1 rozp. spad.; podobnie także C.F. Nordmeier, [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 64 rozp. spad., nb 2, który wysuwa jednocześnie wątpliwą tezę, że ograniczenie terytorialne poświadczenia jest w takiej sytuacji możliwe, jeśli takie ograniczenie będzie zawierał wniosek o wydanie EPS.

⁴⁸ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 3. Zdaniem tego autora wydany EPS przełamuje także postanowienia kolizyjne wynikające z umów z państwami trzecimi, choć te wypierają regulacje rozporządzenia zgodnie z art. 75 ust. 1 rozp. spad.; odmiennie J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzania praw do majątku spadkowego*, „Rejent” 2015/9, s. 25, który z uwagi na ostatnio przytoczoną regulację wyklucza uznanie skutków EPS wydanego w innym państwie członkowskim w sytuacji, gdy państwo członkowskie, w którym prezentowane jest poświadczenie łączy z państwem trzecim umowa bilateralna wyperająca uregulowania rozporządzenia spadkowego. Odnosząc się do sprawy, stwierdzić należy, że wpływ umów bilateralnych z państwami trzecimi na możliwość wydawania w sprawie EPS i na treść poświadczenia jest zagadnieniem złożonym, wielopłaszczyznowym i wymaga jeszcze pogłębionych analiz.

⁴⁹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 3 oraz C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb 4, uznają, że nie można odmówić uznania EPS z uwagi na sprzeczność z porządkiem publicznym.

⁵⁰ W piśmiennictwie niemieckim mówi się o *Beweiswirkung*, *Gutgläubenswirkung* i *Legitimationswirkung*, zamiast wielu C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen*, art. 62 rozp. spad., nb 2.

Rozporządzenie przewiduje domniemanie prawidłowości wydanego poświadczenia (art. 69 ust. 2 rozp. spad.), które jest domniemaniem wrzuszalnym⁵¹. Niejasne jest jednakże, czy wrzuszenie tego domniemania wymaga wcześniejszego uchylenia lub zmiany EPS⁵², czy możliwe jest dowolnymi innymi środkami dowodowymi⁵³. Z zastrzeżeniami dotyczącymi konfliktów z krajowymi instrumentami legitymacyjnymi, które zostaną omówione odrębnie, wydaje się, że należy się przychylić do tego pierwszego stanowiska. Jeśli poświadczenie ma wypełniać swą funkcję, jedynym organem władnym do uchylenia wynikającego z niego domniemania powinien być organ uprawniony do tego zgodnie z rozporządzeniem.

Rozporządzenie jest też źródłem ochrony osób trzecich działających w dobrej wierze (art. 69 ust. 3 i 4 rozp. spadk.). Redakcja powołanych przepisów („Domniemywa się”, „chyba, że”) wskazuje, iż dobra wiara osób trzecich jest na gruncie rozporządzenia domniemywana⁵⁴. Ochrona osób trzecich jest przy tym wyłączona, zgodnie z końcowymi fragmentami obu powołanych przepisów, w razie rażącego niedbalstwa.

Wyłączenie ochrony osób trzecich w wypadkach rażącego niedbalstwa jest rozwiązaniem tożsamym z przyjętym w prawie polskim. Zgodnie z dominującym poglądem art. 1028 k.c. wyklucza ochronę dobrej wiary osób trzecich działających w zaufaniu do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo APD w wypadkach rażącego niedbalstwa⁵⁵. Jest to natomiast rozwiązanie odbiegające od przyjętego przez ustawodawcę niemieckiego, który ochrony płynącej z niemieckiego poświadczenia dziedziczenia odmawia osobom trzecim jedynie w wypadku pozytywnej wiedzy o niezgodności treści poświadczenia z rzeczywistym stanem prawnym (§ 2366 BGB). Ta rozbieżność już obecnie prowadzi w Niemczech do pewnej rezerwy względem EPS jako alternatywy do niemieckiego poświadczenia dziedziczenia i obaw o pewność obrotu prawnego. Jeśli EPS ma być instrumentem wiarygodnym w międzynarodowym obrocie prawnym, należy – przy ocenie dobrej wiary osób trzecich – stosunkowo wysoko zawiesić poprzeczkę rażącego niedbalstwa⁵⁶. Judykаты zbyt pochopnie odmawiające osobom trzecim ochrony z uwagi na niedbalstwo takich osób mogą znacząco obniżyć gotowość do opierania się na EPS w obrocie prawnym.

Sporne jest, czy przedstawienie osobie trzeciej odpisu EPS jest przesłanką ochrony dobrej wiary. Można by uznać, że wskazuje na to treść ust. 3 i 4 art. 69 rozp. spadk., przewidujących objęcie ochroną osoby trzeciej działającej „na podstawie

⁵¹ A. Köhler [w:] C.-H. Horn, D. Solomon (red.), *Nachfolgerecht*, L. Kroiß, Baden-Baden 2015, art. 69 rozp. spad., nb 3.

⁵² Tak U. Janzen, *Die EU-Erbrechtsverordnung*, „Deutsche Notar-Zeitschrift“ 2012, s. 493, przyp. 29; B. Reinhartz [w:] U. Bergquist, D. Damascelli, R. Frimston, P. Lagarde, F. Oderski, B. Reinhartz, *EU-Erbrechtsverordnung. Kommentar*, Kolonia 2015, art. 69 rozp. spad., nb 5.

⁵³ Tak A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 9; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb. 13; J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 10.

⁵⁴ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 19; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb 25; odmiennie B. Reinhartz [w:] *EU-Erbrechtsverordnung...*, art 69 rozp. spad., nb 9, stająca na stanowisku, że zasady oceny dobrej wiary są kwestią podlegającą ocenie każdorazowo na gruncie prawa krajowego miejsca użycia poświadczenia.

⁵⁵ W. Borysiak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2013, art. 1028 k.c., nb 21; M. Pazdan [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 450–1088*, Warszawa 2015, art. 1028 k.c., nb 2; J. Kremis [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, art. 1028 k.c., nb 4 i cytowane tam piśmiennictwo.

⁵⁶ Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 19. Podobnie w prawie polskim na gruncie art. 1028 k.c. W. Borysiak [w:] *Kodeks cywilny...*, art. 1028 k.c., nb 20.

informacji poświadczonych w poświadczeniu”⁵⁷. Potwierdzał by to zwłaszcza motyw 71 zd. 6 rozp. spad., zgodnie z którym „ochrona powinna być zapewniona w przypadku przedstawienia aktualnie ważnych, poświadczonych odpisów poświadczenia”. Na rzecz takiego stanowiska podnosi się ponadto, że tylko przy jego przyjęciu zachowują sens czasowe ograniczenia ważności odpisów poświadczenia⁵⁸.

Mimo brzmienia przytoczonych przepisów, na znaczeniu zyskuje stanowisko, zgodnie z którym podstawą ochrony jest działanie osoby, która pozostaje wylegitymowana ważnym odpisem EPS, a nie fizyczne zaprezentowanie tego odpisu osobie trzeciej; wystarczy wiedza takiej osoby trzeciej o wydaniu EPS⁵⁹. Takie stanowisko uzasadnia się względami funkcjonalnymi, wskazując, że istotne powinno być jedynie wylegitymowanie działającego EPS. Podnosi się także, że w art. 42 projektu rozporządzenia była pierwotnie mowa o „posiadaczu poświadczenia” (*bearer of a certificate, Inhaber eines Nachlasszeugnisses*), a zmiana redakcji kluczowego przepisu i odniesienie się w art. 69 rozp. spad. do „osoby wymienionej w poświadczeniu” sprawia, że wykładnię prowadzić należy w kierunku oderwanym od fizycznego przedstawiania odpisu EPS⁶⁰.

Ochrona wynikająca z EPS nie rozciąga się na wiarę w przynależność konkretnego przedmiotu do majątku spadkowego (motyw 71 zd. 3 rozp. spad.) czy uprawnienie do zbycia⁶¹. Ma to szczególne znaczenie przy zapisach windykacyjnych, w wypadku których EPS rozstrzyga jedynie o prawnosпадковym losie danego składnika majątku spadkowego, a nie o stosunkach własnościowych; EPS nie chroni więc wiary w przysługiwanie zapisobiercy windykacyjnemu przedmiotowi zapisu i nie dotyczy praw osób trzecich⁶².

Ochrona wynikająca z art. 69 rozp. spad. jest zupełnie niezależna od ewentualnej ochrony dobrej wiary wynikającej w danej sprawie z prawa rejestrowego, rzeczowego czy właściwego prawa zobowiązań. Artykuł 69 rozp. spad. może stanowić samodzielną podstawę nabycia przez osobę trzecią prawa lub zwolnienia się z zobowiązania⁶³. Ochrona wynikająca z EPS może więc działać w zbiegu z ochroną

⁵⁷ Tak R. Stieß, *Das Europäische...*, s. 746; A. Köhler [w:] *Nachfolgerecht*, art. 69 rozp. spad., nb 7.

⁵⁸ K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 170.

⁵⁹ Tak A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb. 22; J. Mayer [w:] *Münchener Kommentar zum BGB*, t. 9, Monachium 2013, § 2353 BGB, nb. 195; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb. 7; B. Reinhart [w:] *EU-Erbrechtsverordnung...*, art. 69 rozp. spad., nb 13; J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 381, s. 165; M. Buschbaum, U. Simon, *Das Europäische Nachlasszeugnis*, „Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge“ 2012, s. 528.

⁶⁰ J. Schmidt, *Der Erbnachweis...*, s. 393.

⁶¹ J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 777.

⁶² A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 9, art. 69, nb 17; Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung...*, s. 212; J. Schmidt, *Der Erbnachweis...*, s. 392; K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 167; J. Górecki, *Europejskie poświadczenie...*, s. 13; odmiennie J. Mayer [w:] *Münchener Kommentar...*, § 2353 BGB, nb 195.

⁶³ Odmiennie J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 636, uznając, że z przyjętego w rozporządzeniu ograniczenia zakresu statutu rzeczowego i spadkowego (art. 1 ust. 2 lit. k i l oraz art. 23 rozp. spad.) wynika, że określenie przesłanek skutecznego nabycia prawa majątkowego, należącego do spadku lub będącego przedmiotem zapisu od osoby legitymującej się EPS, która w rzeczywistości nie jest zapisobiercą, zapisobiercą, wykonawcą testamentu lub zarządcą spadku, podlega prawu właściwemu ze względu na położenie rzeczy, a w przypadku innych praw niż prawa rzeczowe – prawu właściwemu dla tego prawa. *Lex causae* określa tym samym przesłanki, które – prócz dobrej wiary – muszą zostać spełnione, aby osoba trzecia nabyła skutecznie prawo od osoby nieuprawnionej. Za taką wykładnią, przynajmniej w odniesieniu do styku ze statutem rzeczowym, może przemawiać treść zdania 7 motywu 71 preambuły rozporządzenia, zgodnie z którym skuteczność nabycia majątku przez osobę trzecią nie powinna być określana przez niniejsze rozporządzenie. Wydaje się jednak, że przyjęcie wykładni proponowanej przez J. Pisulińskiego oznaczałoby, że państwa członkowskie *de facto* nie ujednoliciły norm przewidujących ochronę osób trzecich wpływającą z EPS, a zaufanie do tego instrumentu prawnego powinno być mocno ograniczone. Trafniejsze, w zakresie skutków ograniczenia poszczególnych statutów (rzeczowego, spadkowego i rejestrowego), wydaje się stanowisko, zgodnie z którym zapewniana przez nie ochrona ma charakter autonomiczny.

wynikającą z właściwych w sprawie przepisów statutu rzeczowego, regulujących nabycie od nieuprawnionego. Może też uzupełniać się z ochroną wynikającą z rękojmi wynikającej z wpisów w rejestrach publicznych (rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych może chronić przekonanie o przynależności określonej nieruchomości do spadku, zaś rękojmia wynikająca z EPS – przekonanie, że zbywca jest następcą prawnym właściciela wieczystoksięgowego)⁶⁴.

Artykuł 69 rozp. spad. nie różnicuje między czynnościami odpłatnymi a czynnościami pod tytułem darmym i nie uzależnia ochrony osób trzecich od odpłatnego charakteru dokonywanej czynności. Ochroną objęte są także czynności nieodpłatne⁶⁵.

Nieco więcej trudności przysporzy natomiast ustalenie, jakiego rodzaju rozporządzenia są przedmiotem ochrony zapewnionej w art. 69 ust. 4 rozp. spad. Niektóre z wypowiedzi na ten temat w piśmiennictwie niemieckim budzą wątpliwości. Zdaniem Jensa Kleinschmidta pojęcie „rozporządzenia” (*Verfügung*) nie obejmuje podejmowania zobowiązań w odniesieniu do majątku spadkowego, a więc przykładowo wynajęcia rzeczy⁶⁶. Za nieobjętego ochroną autor ten uznaje sprzedającego w wypadku umowy sprzedaży zawartej ze spadkodawcą jako kupującym, który to sprzedający wydaje przedmiot umowy spadkobiercy wylegitymowanemu EPS. Jens Kleinschmidt wskazuje, że do spadku nie należy sama rzecz, ale roszczenie o przeniesienie jej własności lub o jej wydanie⁶⁷; surogaty świadczenia nie są zaś, zdaniem tego autora, przedmiotem ochrony⁶⁸. Także Anatol Dutta uznaje za nieobjęte ochroną czynności zobowiązujące, podając też przykład wynajęcia przez osobę legitymowaną EPS składnika majątku spadkowego. Autor zaznacza przy tym, że rozporządzenia dotyczą nie tylko rzeczy, ale wszelkich praw wchodzących w skład majątku spadkowego, w tym roszczeń⁶⁹. Jens Schmidt opowiada się za rozszerzającą wykładnią pojęcia rozporządzenia, która obejmuje także rozporządzenia prawami, a nie jedynie rzeczami⁷⁰.

Wydaje się, iż autorzy dokonujący tego rodzaju rozróżnień przy wykładni określenia „dokonanie rozporządzenia na rzecz innej osoby”, użytego w art. 69 ust. 4 rozp. spad., zbyt silnie dają się wieść perspektywie własnego prawa rzeczowego czy prawa zobowiązań. Polski prawnik mógłby analogicznie rozważać, czy przedmiotem ochrony będą rozporządzenia dokonane na rzecz nie „osoby”, ale jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną, której polska ustawa przyznaje zdolność prawną. Takie rozważania są możliwe, ale niezbyt celowe.

Określenie „dokonanie rozporządzenia na rzecz innej osoby” w rozumieniu art. 69 ust. 4 rozp. spad. (w wersji niemieckiej ujętego jednym słowem „*verfügt*“) jest pojęciem autonomicznym prawa unijnego, którego nie można definiować przez pryzmat bardzo zróżnicowanych konstrukcji krajowych porządków prawnych. W szczególności nie powinno się przyjmować jakiegokolwiek krajowej perspektywy prawnorzeczowej.

⁶⁴ Podobnie też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 25.

⁶⁵ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 16; J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 778.

⁶⁶ J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 777.

⁶⁷ Polskiemu czytelnikowi należy w tym miejscu wyjaśnić, iż w prawie niemieckim zawarcie umowy sprzedaży nie powoduje przeniesienia na nabywcę własności rzeczy, którego dokonuje się w drodze odrębnej umowy prawnorzeczowej przewłaszczenia oraz przez wydanie rzeczy w posiadanie (które może zostać zastąpione surogatem wydania).

⁶⁸ J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 778.

⁶⁹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 16.

⁷⁰ J. Schmidt, *Der Erbnachweis...*, s. 392.

Regulacji rozporządzenia spadkowego nie powinno się bowiem wyklądać przez pryzmat konstrukcji pochodzących z obszarów prawa, których prawodawca unijny nie dotykał, regulując materię międzynarodowych spraw spadkowych. W angielskiej wersji art. 69 ust. 4 rozp. spad. pojęcie „dispose” użyte jest zresztą dwukrotnie – zarówno w odniesieniu do „uprawnienia do dysponowania”, jak i „dokonania rozporządzenia”⁷¹. Autonomiczne „dokonanie rozporządzenia” należy interpretować właśnie w tym kierunku – jako dokonanie dyspozycji w sensie gospodarczym. Może ono obejmować czynności uznawane w polskiej nomenklaturze zarówno za czynności rozporządzające, jak i czynności zobowiązujące (a także czynności o podwójnym skutku); obejmuje ono także zawieranie umów zobowiązujących⁷².

Można przyjąć, że podobnych trudności przysporzy wyznaczenie zakresu stosowania art. 69 ust. 3 rozp. spad., który ochronę przyznaje osobie trzeciej, która „dokona płatności lub która przekaże przedmioty” (*makes payments or passes on property, Zahlungen leistet oder Vermögenswerte übergibt*) osobie wylegitymowanej EPS. Motyw 71 zd. 4 rozp. spad. odnosi się w tym kontekście do „dokonującego płatności lub przekazującego majątek spadkowy” (*makes payments or passes on succession property, Zahlungen an eine Person leistet oder Nachlassvermögen an eine Person übergibt*).

Mniejsze kontrowersje wywołuje pojęcie „dokonanie płatności”. Anatol Dutta zauważa słusznie, że chodzi tu o zaspokojenie wierzytelności pieniężnej w każdy możliwy sposób – zarówno w pieniądzu, jak i za pomocą czeku, przelewu czy pieniądza elektronicznego⁷³.

W odniesieniu do „przekazania przedmiotów” ten sam autor zauważa, że wbrew brzmieniu przytoczonego motywu 71, chodzi tu o przekazanie osobie legitymowanej EPS wszelkich przedmiotów należnych w związku z prawem wchodzącym w skład spadku⁷⁴. Nie ma zatem, tytułem przykładu, znaczenia, czy w skład spadku wchodzi prawo własności przekazywanej rzeczy czy roszczenie o przeniesienie własności takiej rzeczy. Ma też chodzić o świadczenia dłużnika albo osoby trzeciej, polegające na świadomym przysporzeniu majątkowym, dokonywane na podstawie prawa wchodzącego do spadku, gdyż tylko w takim wypadku legitymacyjna funkcja EPS jest relewantna z punktu widzenia świadczącego⁷⁵. Anatol Dutta uważa też, że dyspozycją art. 69 ust. 3 rozp. spad. nie są objęte inne świadczenia niż zapłata lub przekazanie składnika majątkowego, takie jak na przykład wykonanie dzieła czy świadczenie usług. Pogląd taki autor uzasadnia wskazaniem, że w procesie prawodawczym zostały w Parlamencie Europejskim odrzucone propozycje objęcia analizowanym przepisem wszelkich świadczeń na rzecz osoby legitymowanej EPS⁷⁶.

⁷¹ “Where a person mentioned in the Certificate as authorised to dispose of succession property disposes of such property in favour of another person (...)”.

⁷² W nomenklaturze niemieckiej obejmuje ono potencjalnie nie tylko *Verfügungen* o charakterze prawnorzeczym i *schuldrechtliche Verfügungen*, ale także *Verpflichtungsgeschäfte*.

⁷³ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 13; aprobująco C. F. Nordmeier, [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb 17.

⁷⁴ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 14.

⁷⁵ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 15.

⁷⁶ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 15. Pogląd ten uzasadniany jest ponadto wskazaniem, że wzorem art. 69 rozp. spad. był art. 22 (nieratyfikowanej przez Polskę) konwencji haskiej z 2.10.1973 r. o międzynarodowym zarządzie spadkami (Convention Concerning the International Administration of the Estates of Deceased Persons), odnoszący się tylko do świadczeń polegających na zapłacie lub przekazaniu składnika majątkowego, A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 12.

Choć kwestia nie jest jednoznaczna, autonomiczna wykładnia pojęcia „przekazanie przedmiotów możliwa jest – mimo powyższych zastrzeżeń sformułowanych w dyskursie niemieckim – do poprowadzenia w kierunku rozszerzającym. Angielskie sformułowanie „*passes on property*” i względy wykładni funkcjonalnej pozwalałyby na uznanie, że chodzi tu o wszelkie formy przysporzeń majątkowych⁷⁷. W odpowiednim stanie faktycznym niezbędne byłoby jednakże postępowanie prejudycjalne i poddanie tej kwestii ocenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

7. WYBRANE KWESTIE PROCEDURALNE

Postępowanie o wydanie EPS wszczynane jest jedynie na wniosek (art. 65 ust. 1 rozp. spad.). Uprawnione do jego złożenia są osoby, których prawa mogą stanowić przedmiot poświadczenia, tj. spadkobiercy⁷⁸, zapisobiercy uprawnieni rzeczowo⁷⁹, wykonawcy testamentu oraz zarządcy spadku. Osoby trzecie, w tym wierzyciele spadkowi, nie mają możliwości wszczęcia procedury wydania EPS⁸⁰ i zdane są na krajowe procedury w państwie członkowskim posiadającym jurysdykcję w sprawie po danym spadkodawcy. Kompetencja do złożenia wniosku uregulowana jest przez samo rozporządzenie i za nieuzasadniony uznać należy pogląd, że prawo krajowe może dopuszczać (jak przyjmuje się w wypadku niemieckiego poświadczenia dziedziczenia) egzekucyjne zajęcie prawa złożenia wniosku przez wierzyciela⁸¹. Wierzyciele mogą natomiast uzyskać poświadczony odpis wydanego już EPS (art. 70 ust. 1 rozp. spad.).

Niejasne jest, czy organ wydający może wydać poświadczenie o treści odbiegającej od wniosku⁸². Rozporządzenie nie przesądza tej kwestii⁸³. Stan prawny, który ma być objęty poświadczeniem, jest przez organ wydający ustalany z urzędu (art. 66 ust. 1 rozp. spad.). Zasada urzędowości *per se* nie wyklucza natomiast związania

⁷⁷ Za rozszerzającą wykładnią także C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 69 rozp. spad., nb 18.

⁷⁸ K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 163 uważa za otwartą kwestię, czy wniosek złożony może zostać przez kogośkolwiek ze spadkobierców czy też spadkobiercy działać muszą łącznie. Wydaje się jednak, iż przyznanie w art. 65 ust. 1 rozp. spad. prawa złożenia wniosku „którejkolwiek z osób, o których mowa w art. 63 ust. 1” pozwala jednoznacznie na rozstrzygnięcie tego proceduralnego problemu na rzecz samodzielnej kompetencji wnioskowej każdego ze spadkobierców i to także w sytuacji, w której statut spadkowy przewiduje łączny charakter wspólności majątku spadkowego.

⁷⁹ Tak J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 626, zauważając trafnie, że kompetencja wnioskowa nie przysługuje zapisobiercy zwykłego (damnacyjnemu).

⁸⁰ M. Załucki [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 63 rozp. spad., nb 7; B. Reinhartz [w:] *EU-Erbrechtsverordnung...*, art. 63 rozp. spad., nb 4; R. Süß, *Das Europäische...*, s. 737; J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 770; K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 163; J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 345, s. 157; J. Górecki, *Europejskie poświadczenie...*, s. 14.

⁸¹ Taką możliwość przyjmują M. Buschbaum, U. Simon, *Das Europäische...*, s. 525; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 65 rozp. spad., nb 7; J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 63 rozp. spad., nb 25; podobnie jak tu: D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 4; B. Reinhartz [w:] *EU-Erbrechtsverordnung...*, art. 63 rozp. spad., nb 4; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 65 rozp. spad., nb 4.

⁸² Tak początkowo J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 772, który później opowiedział się za związaniem wnioskiem (J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 65 rozp. spad., nb 9). Związanie organu wydającego wnioskiem przyjmują A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 65 rozp. spad., nb 2 (który zasadę związania wnioskiem wyprowadza z regulacji przewidującej wydawanie EPS jedynie na wniosek, co budzi wątpliwości, gdyż wnioskowy charakter postępowania nie jest tożsamy ze związaniem organu rozpoznającego sprawę treścią wniosku) oraz C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 65 rozp. spad., nb 5 (który nie precyzuje, czy do rezultatu takiego dochodzi na gruncie samego rozporządzenia, czy uzupełniających go w tym zakresie niemieckich przepisów proceduralnych).

⁸³ J. Kleinschmidt, *Optionales Erbrecht...*, s. 772.

organu wydającego wnioskiem⁸⁴. Zgodnie z art. 67 ust. 1 lit. a rozp. spad. kwestionowanie okoliczności, które mają być poświadczone, wyklucza jednak wydanie EPS. Wydanie EPS wymaga tym samym zgody wszystkich stron postępowania na poświadczenie odbiegające od pierwotnego wniosku⁸⁵.

Artykuł 66 ust. 4 rozp. spad. nakazuje poinformowanie o wniosku „beneficjentów”⁸⁶ oraz przewiduje ewentualne, w razie potrzeby, przesłuchanie „każdej zainteresowanej osoby oraz każdego wykonawcy lub zarządcy” lub umieszczenie ogłoszenia zmierzającego do zapewnienia innym „beneficjentom” możliwości zgłoszenia swoich praw. Chodzi tu o zawiadomienie (i umożliwienie zajęcia stanowiska) innych niż wnioskodawca osób, które mogą podlegać wylegitymowaniu w poświadczeniu, a więc współspadkobierców, zapisobierców nabywających ze skutkiem rzeczowym, wykonawców testamentów i zarządców spadku⁸⁷.

Dla ułatwienia organom wydającym EPS ustalenia stanu faktycznego, prawodawca unijny wprowadził w art. 66 ust. 5 rozp. spad. obowiązek udzielania przez organy rejestrowe państw członkowskich informacji organom wydającym EPS. Nie ma on jednak charakteru bezwzględny, gdyż udzielenie informacji uzależnione jest od okoliczności, czy zgodnie z prawem obowiązującym w siedzibie organu udzielającego informacji byłby on uprawniony do przekazania takich informacji organowi krajowemu. Wydaje się, iż tryb ten umożliwia bezpośrednie transgraniczne zwracanie się przez organ wydający EPS o informacje. Niezależnie organ taki może ewentualnie skorzystać z drogi transgranicznego postępowania dowodowego⁸⁸.

Artykuł 67 ust. 1 rozp. spad. przewiduje jako przesłankę wydania EPS przede wszystkim ustalenie przez organ wydający okoliczności, które mają zostać poświadczone. Należy to rozumieć w zestawieniu z art. 66 ust. 1 rozp. spad. jako ustalenie

⁸⁴ Tytułem przykładu wskazać można na rozwiązanie przyjęte w niemieckim postępowaniu o poświadczenie dziedziczenia, w którym przyjęto zasadę ustalania przez sąd stanu prawnego z urzędu (§ 26 ustawy z 17.12.2008 r. o postępowaniu w sprawach rodzinnych i nieprocesowych – Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, FamFG, Federalny Dziennik Ustaw z 2008 r., I s. 2586 ze zm.) z jednoczesnym związaniem sądu treścią złożonego wniosku (por. H.L. Graf, *Nachlassrecht*, Monachium 2014, nb 4.255). Jeśli poczynione ustalenia nie pozwalają na poświadczenie dziedziczenia zgodnie z wnioskiem, sąd sygnalizuje stronom konieczność jego zmiany, a w ostateczności ogranicza się do oddalenia wniosku. Silniejsza pozycja wnioskodawcy w niemieckim postępowaniu poświadczeniowym była jednym z czynników, które doprowadziły do wykształcenia się w praktyce sądowej spraw poświadczeniowych instytucji ugody sądowej, która może poprzedzać poświadczenie dziedziczenia przez sąd. Formalnie tego rodzaju ugody dotyczą korzystania przez zawierające je strony z uprawnień procesowych w postępowaniu sądowym (a ponadto dyspozytywnych uprawnień materialnoprawnych, niekoniecznie będących przedmiotem postępowania, np. roszczeń zachowkowych), gdyż ugoda nie może w żadnym stopniu kształtować materialnoprawnego stanu prawnego w zakresie dziedziczenia. Treść tego rodzaju ugód jest w zasadzie brana pod uwagę przez sądy w razie prób skorzystania ze środków odwoławczych w sposób niezgodny z ugodą, gdyż sądy negatywnie oceniają w takiej sytuacji potrzebę przyznania ochrony prawnej (*Rechtsschutzbedürfnis*). Na ten temat szerzej J. Mayer [w:] *Münchener Kommentar zum BGB*, t. 9, Monachium 2013, § 2358 BGB, nb 10, z przytoczeniem częściowo rozbieżnych w tej kwestii orzeczeń sądów wyższych instancji.

⁸⁵ Podobnie A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 65 rozp. spad., nb 2, który wyklucza poświadczenie niezgodne z wnioskiem, ale dopuszcza wysłuchanie uczestników postępowania zgodnie z prawem krajowym w kierunku zmiany wniosku.

⁸⁶ J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 627 zauważa trafnie, że znaczenie pojęcia „beneficjent, niezdefiniowane w słowniczku zawartym w art. 3 rozp. spad., należy ustalić na podstawie art. 65 ust. 3 lit. e rozp. spad. w zestawieniu z art. 65 ust. 3 lit. d rozp. spad. i obejmuje ono osoby, na rzecz których zostało dokonane rozporządzenie na wypadek śmierci (spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych) oraz osoby dziedziczące z ustawy.

⁸⁷ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 66 rozp. spad., nb 6.

⁸⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z 28.05.2001 r. dotyczące współpracy między sądami Państw Członkowskich przy gromadzeniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L 174 s. 1). Tak też C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 66 rozp. spad., nb 14.

przez organ z urzędu, iż zawnioskowane poświadczenie odpowiada rzeczywistemu stanowi prawnemu. Dalszymi przesłankami są niesporny charakter tak ustalonego stanu prawnego (art. 67 ust. 1 lit. a rozp. spad.) oraz brak niezgodności z orzeczeniem sądowym dotyczącym tych samych okoliczności (art. 67 ust. 1 lit. b rozp. spad.).

Anatol Dutta uważa, iż zgodę uczestników postępowania może zastąpić wiążące rozstrzygnięcie sądowe zapadłe w innym postępowaniu sądowym, w którym sporna kwestia została przesądzona⁸⁹. W polskim systemie prawnym byłoby to prawomocne postanowienie stwierdzeniowe. O krok dalej idzie Carl Friedrich Nordmeier, twierdząc, że kwestionowanie okoliczności mających podlegać poświadczeniu jest na gruncie art. 67 ust. 1 lit. a rozp. spad. bez znaczenia, jeśli zarzuty podnoszone przez uczestnika w toku rozpoznania wniosku mogły zostać zweryfikowane przez organ rozpatrujący sprawę na podstawie dostarczonych dokumentów⁹⁰. O ile wydaje się, że z pierwszą z wyrażonych tez można się zgodzić, o tyle art. 67 ust. 1 lit. a rozp. spad. należałoby odczytywać jako wymóg objęcia zgodą uczestników także treści poświadczenia, które organ poświadczający mógłby ustalić samodzielnie wbrew zgłoszonemu stanowisku.

Negatywna przesłanka wydania EPS, którą stanowi – zgodnie z art. 67 ust. 1 lit. b rozp. spad. – niezgodność z „orzeczeniem dotyczącym tych samych okoliczności”, dotyczy orzeczenia wywołującego skutki wykluczające wydanie zaświadczenia o określonej treści⁹¹. Chodzi tu niewątpliwie zarówno o krajowe orzeczenia wydane w państwie rozpatrującym wydanie EPS, jak i orzeczenia z innego państwa członkowskiego, podlegające uznaniu w trybie art. 39 i nast. rozp. spad. Takie orzeczenia spełniają kryteria zawarte w definicji legalnej orzeczenia zawartej w art. 3 lit g rozp. spad. Można się przychylić do poglądu, iż ponadto podlega uwzględnieniu również niezgodność z orzeczeniem pochodzącym z państwa trzeciego, które wywołuje skutki zgodnie z krajowymi regulacjami dotyczącymi uznawania orzeczeń pochodzących z państw trzecich⁹² (w Polsce zgodnie z art. 1145 i n. k.p.c. albo obowiązującą w stosunkach z krajem wydania orzeczenia umową bilateralną).

Wydanie EPS powinno nastąpić niezwłocznie i z użyciem formularza, który – odmiennie niż w wypadku wniosku o wydanie EPS – ma przy samym poświadczeniu charakter obligatoryjny. Artykuł 68 lit. a–g rozp. spad. reguluje rubrum EPS (dane spadkodawcy, wnioskodawcy, organu wydającego itd.), kolejna grupa części składowych poświadczenia (lit. h–k) dotyczy podstaw prawnych poświadczanego stosunku prawnego (statut spadkowy, umowy majątkowe małżeńskie, rozrządzenia na wypadek śmierci, oświadczenia w przedmiocie przyjęcia przysporzeń), a ostatnia grupa zawartych informacji (lit. l–o) to swoisty tenor poświadczenia (udziały w spadku, przedmioty zapisów o skutku rzeczowym, obostrzenia, którym podlegają spadkobiercy i zapisobiercy, kompetencje wykonawców testamentu i zarządców spadku). O wydaniu EPS należy w miarę możliwości poinformować beneficjentów (art. 67 ust. 2 rozp. spad.).

⁸⁹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 67 rozp. spad., nb 6.

⁹⁰ C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 65 rozp. spad., nb 5.

⁹¹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 67 rozp. spad., nb 7.

⁹² Tak A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 67 rozp. spad., nb 8; C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 67 rozp. spad., nb 12.

8. KOLIZJE MIĘDZY RÓŻNYMI EPS

Kolizji między różnymi EPS o rozbieżnej treści nie można do końca wykluczyć. Mogą one wystąpić, gdy organy różnych krajów będą działały w założeniu własnej właściwości, np. ze względu na rozbieżną ocenę co do miejsca zwykłego pobytu na podstawie posiadanych informacji. Inną grupą wypadków jest zmiana wydanego wcześniej EPS, gdyż rozporządzenie nie przewiduje procedury wyprowadzenia z obrotu wydanych odpisów. Osoba legitymująca się aktualnym jeszcze odpisem może tym samym posługiwać się nim równolegle do osoby legitymującej się odpisem zmienionego EPS.

W razie kolizji treściowo rozbieżnych EPS ich skutki w zakresie domniemania prawidłowości oraz funkcji legitymacyjnej wzajemnie się znoszą⁹³ i do czasu pozostawania w obiegu prawnym obu poświadczeń występuje stan taki, jak gdyby okoliczności zawarte w EPS nie były poświadczone wcale. Poświadczenie nieprawidłowe powinno zostać uchylone w trybie art. 71 ust. 2 rozp. spad., co nastąpić może zawsze na wniosek, a z urzędu – jeśli pozwala na to krajowa procedura państwa wydania nieprawidłowego EPS.

Odmienne wygląda natomiast sprawa w zakresie ochrony dobrej wiary, którą wywołują oba treściowo rozbieżne poświadczenia. Jeśli osoba trzecia wie o istnieniu równoległego EPS, nie działa w dobrej wierze. Jeśli jednak nie wie lub wiedza taka nie może jej zostać wykazana, skutki utraty praw wynikające z rękojmi związanej z niezgodnym z rzeczywistym stanem prawnym EPS dotyczą rzeczywistego następcy prawnego⁹⁴. Skutki w zakresie ochrony dobrej wiary osób trzecich wywołują przy tym równolegle oba wydane poświadczenia, żadne z nich – ani wcześniej, ani później wydane – nie ma pierwszeństwa⁹⁵. Rozstrzygające znaczenie będzie więc miała zazwyczaj kolejność transakcji dokonywanych z osobami trzecimi działającymi w dobrej wierze.

Sprostowanie, uchylenie lub zmiana dotyczą samego EPS, a nie wydanych odpisów. Osoby, którym wydane zostały te ostatnie, organ wydający informuje natomiast o sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu EPS (art. 71 ust. 3 rozp. spad.). Pozbawia to takie osoby przymiotu dobrej wiary, ale nie do końca wyklucza nadużycie ważnego jeszcze odpisu⁹⁶. Prawodawca unijny starał się zminimalizować ryzyko takich nadużyć przez czasowe ograniczenie ważności odpisów, co do zasady do sześciu miesięcy (art. 70 ust. 3 rozp. spad.), oraz prowadzenie przez organ ewidencjonujący wykazu osób, którym odpisy zostały wydane (art. 70 ust. 2 rozp. spad.)⁹⁷. W literaturze niemieckiej przyjmuje się krytycznie okoliczność, iż rozporządzenie

⁹³ C.F. Nordmeier [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 71 rozp. spad., nb 18; A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 28.

⁹⁴ R. Süß, *Das Europäische...*, s. 747; podobnie M. Buschbaum, U. Simon, *Das Europäische...*, s. 525.

⁹⁵ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 28.

⁹⁶ R. Süß, *Das Europäische...*, s. 739.

⁹⁷ J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 369, s. 163 odnosi się do monopolu właściwego organu wydającego odpisy EPS na wydawanie tego rodzaju dokumentów (*Ausstellungsmonopol*). Z uwagi na mechanizmy kontrolne przewidywane przez rozporządzenie, należałoby przyjąć niedopuszczalność wydawania odpisów (wierzitelnych kopii) EPS przez inne organy. Polski notariusz powinien odmawiać sporządzania tego rodzaju wierzitelnych kopii w wypadku każdego EPS (wydanego przez siebie jako organ wydający, wydanego przez inny polski organ wydający i wydanego przez obcy organ wydający), odsyłając osobę zainteresowaną do organu wydającego celem uzyskania odpisu, który zostanie zewidencjonowany i poddany potencjalnej kontroli tego organu.

nie przewiduje procedury wyprowadzenia z obiegu prawnego wydanego odpisu⁹⁸, na wzór procedury pozbawienia skutków i wycofania z obrotu prawnego niemieckiego poświadczenia dziedziczenia (*Einziehung und Kraftloserklärung des unrichtigen Erbscheins*, § 2361 BGB)⁹⁹. Częściowo postuluje się wręcz wyprowadzenie z zasady *effet utile* prawa unijnego możliwości przeprowadzenia takiej procedury i jej zastosowania w odniesieniu do wydanych odpisów EPS¹⁰⁰.

9. STOSUNEK EPS DO INSTRUMENTÓW KRAJOWYCH

Stosunek EPS do krajowych instrumentów legitymujących można rozpatrywać w kilku aspektach. Pierwszym z nich jest możliwość wystąpienia o wydanie danego instrumentu po wcześniejszym wykorzystaniu już instrumentu alternatywnego.

Najmniej problematyczne jest wystąpienie z wnioskiem o wydanie EPS poświadczającego okoliczności już wcześniej poświadczone w ten sam sposób i w tym samym zakresie instrumentem krajowym. Sytuacja taka wpisana jest w założenia rozporządzenia, oparte o koegzystencję EPS i krajowych instrumentów¹⁰¹. Można przyjąć, że będzie wcale nierzadka. Spadkobiercy (zapisobiercy uprawnieni rzeczowo) mogą wpieryw porządkować stosunki majątkowe po otwarciu spadku w jednym kraju członkowskim (najczęściej kraju członkowskim miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy i swoim własnym). Dopiero z czasem mogą uświadomić sobie konieczność wykazania swojego statusu także w innym państwie członkowskim, co może być łatwiejsze na podstawie EPS niż wydanego już krajowego instrumentu.

Rozpatrując wniosek o wydanie EPS, organ wydający związany jest wcześniej wydanym krajowym instrumentem, o ile ten uznać można za orzeczenie w rozumieniu art. 67 ust. 1 lit. b rozp. spad. Rozbieżność między treścią EPS, który miałby być wydany, a takim orzeczeniem stanowi przesłankę bezwzględnie uniemożliwiającą wydanie EPS. Jeśli wcześniejszy instrument krajowy jest treściowo rozbieżny, a nie można uznać go za orzeczenie w rozumieniu art. 67 ust. 1 lit. b rozp. spad., organ wydający EPS może stwierdzić, iż okoliczności, które mają zostać poświadczone, nie zostały należycie ustalone, co zgodnie z art. 67 ust. 1 rozp. spad. także jest przesłanką odmowy wydania EPS. Sytuacja taka wystąpi, gdy wydany wcześniej instrument krajowy objęty jest domniemaniem prawidłowości, którym pozostaje związany organ rozpatrujący wniosek o wydanie EPS do czasu uchylecia lub zmiany instrumentu krajowego.

Przejsć należy do sytuacji, w której po wcześniejszym wydaniu EPS podejmowana jest próba wykorzystania instrumentu krajowego, który miałby dotyczyć

⁹⁸ Art. 73 rozp. spad. przewiduje jedynie swoisty środek tymczasowy w postaci zawieszenia skutków poświadczenia do czasu jego zmiany lub uchylecia lub na czas postępowania odwoławczego.

⁹⁹ Krytycznie K.W. Lange, *Das Europäische...*, s. 174.

¹⁰⁰ J. Schmidt, *Der Erbnachweis...*, s. 394; krytycznie D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 8; H.L. Graf [w:] *Nachlassrecht*, Monachium 2014, nb 4.330. W toku prac nad niemiecką ustawą proceduralną wdrażającą rozporządzenie spadkowe propozycja uregulowania takiego postępowania zgłoszona została przez Bundesrat (druk 644/14 z 6.02.2015, s. 6), ale została w procesie ustawodawczym odrzucona przez Bundestag, jako nieznajująca podstawy w rozporządzeniu.

¹⁰¹ Por. A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 62 rozp. spad., nb 11; J. Mayer [w:] *Münchener Kommentar...*, § 2353 BGB, nb 195; M. Załucki [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 62 rozp. spad., nb 10. Podobnie J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 629, który trafnie podnosi, że w wypadku konieczności wylegitymowania EPS ustanowionego w sprawie kuratora spadku (art. 666 § 1 k.p.c.), krajowe orzeczenie o ustanowieniu kuratora spadku siłą rzeczy wyprzedzać musi procedurę wydania EPS.

poświadczonych już okoliczności. Samo rozporządzenie – przesądzając, iż nie ingeruje w krajowe procedury spadkowe i tworzy równoległy wobec nich system – otwiera możliwość wystąpienia z wnioskiem o wydanie krajowego instrumentu legitymującego następców spadkowych; a w każdym razie nie czyni takiego późniejszego wniosku niedopuszczalnym. Ewentualne obostrzenia dotyczące późniejszego wystąpienia z wnioskiem o wydanie krajowego instrumentu wynikają zatem z prawa procesowego państwa forum; mogą to być obostrzenia wynikające z krajowych przepisów wdrażających rozporządzenie spadkowe albo z ogólnych norm postępowania spadkowego¹⁰².

Za dotychczas niekwestionowany uznać należy pogląd, iż na gruncie niemieckiej procedury cywilnej w sprawach spadkowych brak jest przeszkód do wydania poświadczenia dziedziczenia (*Erbschein*) o treści niekolidującej z wcześniej wydanym EPS. Uzasadnia się go wskazaniem, że wydanie EPS nie pozbawia wnioskodawcy potrzeby udzielenia mu dalszej ochrony prawnej (*Rechtsschutzbedürfnis*) przez wydanie niemieckiego poświadczenia dziedziczenia, choćby ze względu na dalej idącą ochronę dobrej wiary osób trzecich, wpływającą z niemieckiego poświadczenia dziedziczenia, a także na subsydiarny charakter EPS¹⁰³.

Analizujący problem na gruncie polskiego postępowania spadkowego Mariusz Załucki przyjął, iż wydanie EPS zawierającego poświadczenie, które miałyby być później przedmiotem postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo aktu poświadczenia dziedziczenia, wyklucza skorzystanie z tych krajowych instrumentów¹⁰⁴. Podobne stanowisko zajęł Jerzy Pisuliński¹⁰⁵. Należy zgodzić się z poglądem, że wydanie EPS w zakresie ujętym w poświadczeniu uniemożliwia w Polsce wydanie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia. Sporne jest jedynie, jakiej treści orzeczenie kończące zainicjowane postępowanie stwierdzeniowe powinno wtedy zapaść (oddalenie czy odrzucenie wniosku).

10. MOŻLIWOŚCI ODMOWY UZNANIA EPS I ŻĄDANIA INSTRUMENTU KRAJOWEGO

Przyjęcie możliwości wydania niemieckiego poświadczenia dziedziczenia już po wcześniejszym wydaniu EPS otwiera drogę do rozważań na temat możliwości żądania przedłożenia właśnie krajowego poświadczenia, a nie EPS. Prób tego rodzaju wykładni dokonuje się na dwóch płaszczyznach, analizując możliwość zażądania przedłożenia krajowego instrumentu legalizacyjnego przez organy władzy publicznej, którym przedkładany jest EPS oraz w obrocie cywilnoprawnym.

W stosunkach publicznoprawnych normatywnej podstawy do żądania przedłożenia krajowego poświadczenia dziedziczenia EPS dostarczać ma – w świetle głosów

¹⁰² Tak też A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 62 rozp. spad., nb 10; M. Makowsky [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 62 rozp. spad., nb 32.

¹⁰³ J. Mayer [w:] *Münchener Kommentar...*, § 2353 BGB, nb 195; D. Weidlich [w:] *Palandt...*, Anh zu §§ 2353 ff. BGB, nb 10; M. Makowsky [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 62 rozp. spad., nb 32; J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 324, s. 152; H. L. Graf [w:] *Nachlassrecht*, Monachium 2014, nb 4.330; M. Buschbaum, U. Simon, *Das Europäische...*, s. 528; Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung...*, s. 220.

¹⁰⁴ M. Załucki [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 62 rozp. spad., nb 10.

¹⁰⁵ J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 638.

pojawiających się w literaturze niemieckiej – motyw 69 zd. 3 rozp. spad. Zgodnie z nim „żaden organ ani osoba, którym przedstawiono poświadczenie wydane w innym państwie członkowskim, nie powinny być uprawnione do żądania przedstawienia orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej zamiast EPS”. Odniesienie się przez prawodawcę unijnego w tym motywie do poświadczenia wydanego „w innym państwie członkowskim” ma wskazywać, że w sytuacji, w której do wydania EPS doszło w państwie forum, a nie w innym państwie członkowskim, organy władzy publicznej państwa forum mogą potem żądać przedstawienia własnego instrumentu krajowego, zamiast wydanego już EPS¹⁰⁶.

Jest to wykładnia niezaskługująca na polemikę szerszą niż wskazanie, że stoi ona w jawnej sprzeczności z art. 62 ust. 3 zd. 2 rozp. spad., zgodnie z którym EPS rodzi w państwie wydania skutki analogiczne jak we wszystkich innych państwach członkowskich. Odmowa uznania EPS jako instrumentu legitymizującego przez organ władzy publicznej państwa członkowskiego, w szczególności zaś organ rejestrowy (art. 69 ust. 5 rozp. spad.), stanowiłaby rażące naruszenie prawa unijnego.

Jeszcze swobodniejsze podejście do wiążącego charakteru EPS wykazuje się w dyskursie niemieckim, rozpatrując możliwość odmowy uznania EPS w obrocie cywilnoprawnym¹⁰⁷. Można w tym kontekście tytułem przykładu przytoczyć następujące wypowiedzi Anatola Dutty: „nikt nie może być zmuszony do zawierzenia wyłącznie poświadczeniu dziedziczenia i do świadczenia lub nabycia od osoby legitymowanej poświadczeniem, także jeśli co innego zdaje się wynikać z motywu 69 zd. 2 rozporządzenia. Dłużnik lub nabywca może żądać przedstawienia niemieckiego poświadczenia dziedziczenia albo innego dowodu sukcesji spadkowej”¹⁰⁸. I dalej: „nabywca nie musi kontraktować z osobą uprawnioną zgodnie z treścią poświadczenia a dłużnik może, przynajmniej w wypadkach długu pieniężnego, należną kwotę przy wątpliwościach co do prawidłowości poświadczenia złożyć do depozytu sądowego zgodnie z postanowieniami statutu wierzycelności”¹⁰⁹.

Odnosząc się do powyższych tez, stwierdzić należy, że jedyną konstelacją, w której autonomia woli umożliwi w obrocie cywilnoprawnym osobie trzeciej odmowę uznania skutków prawnych wynikających z EPS, jest sytuacja, w której osoba trzecia podejmuje dopiero decyzję o nawiązaniu stosunku zobowiązaniowego z osobą legitymowaną EPS. Tytułem przykładu można podać potencjalnego – niezwiązanego wcześniejszą umową przedwstępną – nabywcę przedmiotu wchodzącego w skład majątku spadkowego, który decyduje o zawarciu umowy sprzedaży z osobą legitymowaną EPS. W takiej sytuacji, nawet jeśli nie ma do tego na gruncie art. 69 rozp. spad. racjonalnych powodów, osoba trzecia może w ramach swobody kontraktowej uznać, iż EPS nie wykazuje w sposób należyty z jej punktu widzenia uprawnień potencjalnego zbywcy¹¹⁰.

¹⁰⁶ Tak R. Süß, *Das Europäische...*, s. 746.

¹⁰⁷ Oprócz cytowanych stanowisk A. Dutty patrz J. Müller-Lukoschek, *Die neue...*, § 2, nb 331, s. 153; J. Kleinschmidt [w:] *Juris Praxiskommentar...*, art. 62 rozp. spad., nb 39.

¹⁰⁸ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 19.

¹⁰⁹ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 69 rozp. spad., nb 19.

¹¹⁰ Inną kwestią jest, czy zerwanie negocjacji lub odstąpienie od zawarcia umowy ze względu na wylegitymowanie się kontrahenta EPS, a nie instrumentem krajowym, nie uzasadniałoby, zgodnie z prawem właściwym, roszczeń związanych z takim sposobem negocjowania.

Autonomia woli nie ma natomiast znaczenia w sytuacjach, w których osobę trzecią łączy już stosunek zobowiązaniowy ze spadkobiercą lub zapisobiercą uprawnionym rzeczowo (nawiązany ze spadkodawcą lub powstały w związku z otwarciem spadku). W takiej sytuacji osoba trzecia ma – wynikający z prawa zobowiązań – obowiązek wykonania zobowiązania względem legitymowanego EPS. Dłużnik, któremu przyznałoby się kompetencję do dokonywania oceny przedkładanego mu EPS i odmówienia świadczenia ze względu na swe wątpliwości, miałby takie wątpliwości zawsze. Odmowa uznania skutków EPS jest naruszeniem zobowiązania ze wszystkimi tego skutkami na gruncie prawa właściwego. Należy traktować ją tak samo, jak odmowę świadczenia na rzecz osoby legitymującej się instrumentem krajowym. Może też rodzić skutki na gruncie prawa publicznego (nadzór bankowy, ubezpieczeniowy, naruszanie interesów konsumentów).

Jedynie w sytuacjach wyjątkowych (wszczęcie postępowania dotyczącego zmiany lub uchylecia EPS, sprzeczność z innym EPS lub krajowym instrumentem legalizacyjnym) będą też zachodziły podstawy umożliwiające złożenie świadczenia do depozytu sądowego (wątpliwości co do osoby uprawnionej do odebrania świadczenia). Sąd depozytowy lub inny organ zezwalający na złożenie świadczenia do depozytu jest, jako organ władzy publicznej, tym bardziej związany treścią EPS.

11. KOLIZJE EPS Z INSTRUMENTAMI KRAJOWYMI

Dopuszczenie możliwości korzystania z krajowych instrumentów już po wydaniu EPS może prowadzić do istnienia w obrocie prawnym rozstrzygnięć (poświadczeń) o rozbieżnej treści. Krajowe orzeczenie sądowe lub poświadczenie notarialne może odbiegać od EPS nie tylko z uwagi na dokonanie innych ustaleń faktycznych, innej oceny stanu faktycznego czy zachodzących na gruncie statutu spadkowego problemów materialnoprawnych. Unifikując normy kolizyjne w obszarze prawa spadkowego, rozporządzenie pozostawia pole do rozbieżnych kolizyjnych ocen rozmaitych kwestii wstępnych, które mogą mieć znaczenie dla sukcesji spadkowej. Tytułem przykładu można wskazać zagadnienia stanu cywilnego spadkodawcy i jego następców prawnych czy wpływające potencjalnie na sukcesję spadkową kwestie majątkowe małżeńskie, które pozostają poza zakresem regulacji rozporządzenia (art. 1 ust. 2 lit. a i d rozp. spad.).

Konflikty między treścią EPS a instrumentami krajowymi nie zostały w treści rozporządzenia uregulowane i rozporządzenie nie dostarcza materiału pomocnego w ich rozwiązywaniu¹¹¹. Mariusz Załucki zauważa, że kwestia ta budzi wiele wątpliwości, które będzie musiał rozwiewać Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej¹¹². Jerzy Pisuliński¹¹³ dopatruje się pewnych podstaw rozwiązywania tego rodzaju konfliktów w analogii do art. 40 lit. c rozp. spad. oraz wskazówek zawartych w punkcie 66 motywów rozporządzenia¹¹⁴.

¹¹¹ M. Makowsky [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 62 rozp. spad., nb 37.

¹¹² M. Załucki [w:] *Unijne rozporządzenie...*, art. 62 rozp. spad., nb 10.

¹¹³ J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 642.

¹¹⁴ Stwierdzono w nim, że w razie kolizji między dwoma dokumentami urzędowymi organ rozpoznający sprawę podejmuje decyzję, czy i któremu dokumentowi urzędowemu powinien „przysnać pierwszeństwo”, a gdyby z okoliczności nie wynikało, któremu dokumentowi należałoby „przysnać pierwszeństwo”, kwestia powinna zostać rozstrzygnięta przez sąd mający jurysdykcję na mocy rozporządzenia lub sąd, przed którym zawisła sprawa. W przypadku sprzeczności między dokumentem urzędowym a orzeczeniem „należy wziąć pod uwagę podstawy nieuznawania orzeczeń” przewidziane w rozporządzeniu.

Jako protekcyjnistyczne należy odrzucić stanowisko, zgodnie z którym pierwszeństwo powinno się dać instrumentowi oddającemu stan prawny zgodny z *legis rei sitae* państwa użycia (w razie wątpliwości instrumentowi narodowemu)¹¹⁵. Należałoby do tego rodzaju konfliktów przyjąć raczej podejście analogiczne jak do konfliktów różnych EPS o rozbieżnej treści. W zakresie domniemania prawidłowości należy tym samym uznać, że skutki rozbieżnych instrumentów znoszą się wzajemnie¹¹⁶, a stan prawny odpowiada temu, który istniałby bez jakiegokolwiek poświadczenia¹¹⁷. Na płaszczyźnie ochrony dobrej wiary osób trzecich EPS i instrument krajowy będą wywoływały skutki równoległe, a rozstrzygająca będzie wiedza osób trzecich na temat okoliczności sprawy i czasowy porządek poszczególnych czynności powodujących ewentualnie nabycie od nieuprawnionego¹¹⁸.

Słowa kluczowe: prawo spadkowe, europejskie poświadczenie spadkowe, dziedziczenie, testament, zarządca spadku

Summary

Marcin Margoński, *European Certificate of Succession*. *General characteristics*

By the ordinance no 650/2012 of The European Parliament and The Council the Union legislature introduced new, alternative for the national succession procedures, an instrument for proving the capacity of heir, property right legatee, executor of the will or administrator of the estate in a form of European Certificate of Succession. Its issuing is possible in successions after the deceased on or after 17.08.2015, where there is a need to use a certificate in the other Member State which uses the same ordinance but other than the issuer. It refers to the matters being related to the jurisdictions of at least two Member States applying this ordinance. The Certificate is issued only after personal application of an authorized person. This happens in cases having undisputable nature and acts equally in each Member State applying that ordinance. Present article embraces overall characteristics of the new legal instrument of European law. It also relates to the outlines of the certificate structure. Moreover there first questions concerning interpretation were also taken into consideration that emerged not only in Polish literature, but also in intensively conducted discourse which is taking place in German-speaking region.

Keywords: law of succession, European Certificate of Succession, inheritance, last will and testament, administrator of the estate

¹¹⁵ Tak Ch. Dorsel, *Europäische Erbrechtsverordnung...*, s. 222.

¹¹⁶ Tak też M. Makowsky [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 62 rozp. spad., nb 37; F. Wall, *Richtet sich die internationale Zuständigkeit zur Erbscheinserteilung künftig ausschließlich nach Artt. 4 ff EU ErbVO?*, „Zeitschrift für die Steuer- und Erbrechtspraxis“ 2015, s. 16.

¹¹⁷ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 62 rozp. spad., nb 16; J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie...*, s. 640.

¹¹⁸ A. Dutta [w:] *Münchener Kommentar...*, art. 62 rozp. spad., nb 16; M. Makowsky [w:] *Rom-Verordnungen...*, art. 62 rozp. spad., nb 37. Por. też J. Górecki, *Europejskie poświadczenie...*, s. 27.